

UNIVERSITEIT
GENT

FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIOLOGISCHE WETENSCHAPPEN

Academiejaar 2005 - 2006

OPEN SOURCE SOFTWARE: EEN NEW SOCIAL
MOVEMENT ANALYSE

Hendrik VERMEYLEN

Promotor : Prof. dr. Piet Bracke

Scriptie voorgedragen tot het behalen van de graad van

MASTER IN DE SOCIOLOGIE

1	INLEIDING.....	1
1.1	Abstract.....	1
1.2	Introductie.....	1
2	METATHEORIE VAN DE SOCIALE BEWEGINGEN.....	3
2.1	Overzicht van de verschillende paradigma's.....	3
2.2	De grote lijnen van elk paradigma.....	5
2.3	Conclusies.....	8
2.4	De keuze voor het new social movement paradigma.....	11
3	NEW SOCIAL MOVEMENT THEORIE.....	13
3.1	Alain Touraine.....	14
3.2	Alberto Melucci.....	16
3.3	Jürgen Habermas.....	18
3.4	Manuel Castells.....	19
4	DE CASESTUDIE.....	25
4.1	De Vorm van de Casestudie.....	25
4.2	Is Open Source Software een Sociale Beweging?.....	26
4.3	Wat maakt Open Source Software een 'New' Social Movement?.....	29
4.3.1	Reflexiviteit mbt identiteit en normen.....	30
4.3.2	Klemtoon op democratisering van de samenleving.....	33
4.3.3	Zelfbegrenzing / self-limitation.....	41
4.3.4	Focus op culturele kwesties.....	45
4.3.5	Conclusie: de OSS beweging als NSM.....	49
4.4	Methodologie van de Casestudie.....	49
5	DE OPEN SOURCE SOFTWARE BEWEGING - ANALYSE.....	52
5.1	De Ontstaansgeschiedenis van de Free/Libre en Open Source Software Gemeenschap.....	52
5.2	Het Onderscheid tussen OSS en FLOSS.....	55
5.2.1	Inhoud van het onderscheid tussen OSS en FLOSS.....	55
5.2.2	Concrete Gevolgen voor deze Studie.....	56
5.3	De Structurele Condities van de Collectieve Actor.....	57
5.3.1	De structurele condities van de OSS beweging.....	57
5.3.2	De types van geobserveerd gedrag.....	60
5.4	Percepties, Representaties, en Waarden.....	63
5.4.1	Kwantitatieve data met betrekking tot de OSS beweging.....	63
5.4.2	Individuele motivaties om te participeren.....	63
5.4.3	Motivaties van ondernemingen om te participeren.....	64
5.4.4	Waarden en percepties van participanten.....	65
6	CONCLUSIE.....	67
7	REFERENTIES.....	69

1 Inleiding

1.1 Abstract

In dit werk wordt nagegaan op welke manier Open Source Software een sociale beweging vormt en of de huidige theorieën van collectief handelen en sociale bewegingen in staat zijn om rekenschap te geven voor de vormen van collectief handelen die bestaan in deze gemeenschap. Een algemene vraagstelling dus, die als doel heeft om de grenzen van de new social movement benadering af te tasten met betrekking tot het onderwerp. Dit is vooral relevant vanwege het speciale karakter van de Open Source Software beweging, namelijk een hybride die een culturele strijd voert en tegelijk aanzienlijke economische meerwaarde voortbrengt. Deze twee eigenschappen worden verenigd in een uiterst succesvol model van softwareontwikkeling.

1.2 Introductie

De hedendaagse westerse samenleving wordt gecontroleerd door de informatica. Op een directe manier door de computers waar iedereen mee werkt, en op een indirecte manier door de groei van de digitale technologieën die steeds meer maatschappelijke sferen besturen. In het bredere perspectief wordt duidelijk dat het leven van de westerse burger op die manier steeds meer gecontroleerd wordt door expertsystemen die ontsnappen aan controle. Bijvoorbeeld, wie weet wat er gebeurt onder de kap van zijn of haar computer? Welke gegevens worden doorgestuurd zonder dat de gebruiker het weet?

Dit is een evolutie waar door de Open Source Software beweging tegen gestreden wordt. De Open Source Software beweging pleit voor het publiek maken van de programmeercode van alle software. Ze geven vorm aan de macht van software door te strijden tegen iets wat het algemene publiek altijd voor vanzelfsprekend aannam: enkel de maker van een programma weet hoe het in elkaar zit.

De manier waarop de OSS beweging dit doet is door *leading by example*. De OSS beweging bestaat wereldwijd uit duizenden vrijwilligers die belangeloos software schrijven waarvan de programmeercode, de source code, openbaar is. Deze software wordt bijna exclusief gelicentieerd onder de General Public License, of GPL.

De GPL stelt dat de source code van een programma publiek moet zijn zodat iedereen ze kan inkijken, controleren, verbeteren, uitbreiden, enzovoort. Deze licentie heeft ook een viraal karakter omdat ze aangepaste versies van een programma verplicht om eveneens onder de GPL gereleased te worden. Met andere woorden, waar copyright het individu beschermt tegen ontvreemding van zijn of haar eigendom door het publiek, beschermt de GPL het publiek tegen ontvreemding van haar eigendom door het individu. Deze methode heet copyleft, met een gimmick omschreven als “*copyleft, all rights reversed*”.

De Open Source Software beweging legt hiermee een belangrijk mechanisme bloot op dezelfde manier dat Marx sprak over eigendomrecht. Een treffend voorbeeld werd gepubliceerd in de *Times Online* op 21/02/2006 (<http://www.timesonline.co.uk>):

A little while ago, I received an e-mail from a lady in the Trading Standards department of a large northern town. They had encountered businesses which were selling copies of Firefox, and wanted to confirm that this was in violation of our licence agreements before taking action against them. I wrote back, politely explaining the principles of copyleft – that the software was free, both as in speech and as in price, and that people copying and redistributing it was a feature, not a bug. I said that selling verbatim copies of Firefox on physical media was absolutely fine with us, and we would like her to return any confiscated CDs and allow us to continue with our plan for world domination (or words to that effect). Unfortunately, this was not well received. Her reply was incredulous: "I can't believe that your company would allow people to make money from something that you allow people to have free access to. Is this really the case?" she asked. "If Mozilla permit the sale of copied versions of its software, it makes it virtually impossible for us, from a practical point of view, to enforce UK anti-piracy legislation, as it is difficult for us to give general advice to businesses over what is/is not permitted."

Dit voorbeeld toont, door middel van een ongewild breaching experiment, dat copyright een dermate premisse is dat het nooit in vraag gesteld wordt. Dit is waar de natuur van de OSS beweging als sociale beweging onverbloemd tot uiting komt.

2 Metatheorie van de Sociale Bewegingen

Om de invalshoek van deze thesis (new social movement analyse) beter te begrijpen is het belangrijk om eerst de metatheorie met betrekking tot het veld van de sociale bewegingstheorieën te verduidelijken. Volgens Mamay (1991) kan er onderscheid gemaakt worden tussen vier grote paradigma's in de studie van sociale bewegingen:

1. Collective behaviour theorie
2. Resource mobilization theorie
3. New social movement theorieën
4. Action identity paradigma

Volgens Mamay is het ook nodig dat de sociale bewegingen gekoppeld worden aan de sociale structuur om van de studie van sociale bewegingen geen oppervlakkige analyse te maken. Alle vier bovenstaande paradigma's zijn dan ook gebaseerd op algemene theorieën over de ontwikkeling van maatschappijtypes. Dat deze indeling niet absoluut is zal later blijken, maar voorlopig biedt ze een helder overzicht van de beschikbare theorieën van sociale bewegingen. Het is deze indeling van Mamay die de start vormde voor het verkennen van de literatuur en de theorie.

2.1 Overzicht van de verschillende paradigma's

De collective behaviour invalshoek is de meest orthodoxe manier om sociale bewegingen te analyseren. Het gaat terug naar de Chicago School met namen zoals Ralph Turner, Lewis Killian, en Robert E. Park. Alsook Talcot Parsons zijn structureel functionalisme, en Neil Smelser met zijn *Theory of collective behavior* (Smelser 1962). Problemen van sociale bewegingen zijn hierin duidelijk te onderscheiden. De aanhangers van deze aanpak beschouwden sociale bewegingen als semi-rationele reacties op structurele spanning tussen grote sociale instituties, met als gevolg het slecht functioneren van het sociaal systeem. Sociale bewegingen zijn in deze theorie een symptoom en een manifestatie van een zieke samenleving. In gezonde samenlevingen zijn er geen sociale bewegingen en heeft politieke en sociale participatie een conditionele vorm. De varianten van de

Chicago School die de meeste aandacht én kritiek gekregen hebben zijn de mass-society theorieën (o.a. Kornhauser 1959, Arendt 1951) en Smelser's structureel-functionalistische collectief-gedrag theorie.

De resource mobilization theorie wordt vooral gekoppeld aan de namen Tilly, Zald, Ash, en Kitschelt. Sociale bewegingen worden hier gezien als innovatieve en rationele manieren om gebruik te maken van nieuwe mogelijkheden in de maatschappij. Het zijn nieuwe manieren om deel te nemen aan het politieke proces die zich vooral in moderne democratieën manifesteren. De sociale bewegingen worden hier niet gezien als een pathologie, in tegenstelling tot het collective behaviour paradigma, maar als een nieuwe vorm van politieke participatie die kapitaliseert op nieuwe politieke hulpbronnen in moderne democratieën.

De new social movement interpretatie (o.a. Melucci, Habermas, Offe) lijkt in zeker zin op de 'nieuwe waarden' benadering van theoretici zoals Cotgrove, Ingelhart en anderen. Nieuwe sociale bewegingen worden gezien als symptoom van én oplossing voor de contradicties die inherent zijn aan de superbureaucratische samenleving (bureaucratisme). Het gaat hier dan vooral om de spanning tussen groeiende sferen van menselijke autonomie en de toenemende regulatie die inherent is aan postindustriële ontwikkeling. Volgens Habermas ontstaan conflicten niet langer in de sfeer van materiële productie, maar in de domeinen van culturele reproductie, sociale integratie en socialisatie (Habermas 1981:34). In contrast tot 'oude' sociale bewegingen zijn nieuwe sociale bewegingen geënt op nieuwe contradicties in de samenleving, contradicties en conflicten tussen individu en staat. Het 'nieuwe' in deze sociale bewegingen en contradicties wordt gekoppeld aan de naoorlogse westerse democratieën met hoge materiële welvaart en een stabiel democratisch systeem. Deze hoge materiële welvaart creëerde de mogelijkheid voor de cohorten van post-45'ers om de klemtoon te verleggen van materialistische naar postmaterialistische waarden zoals esthetiek, zelfverwerkelijking, en creatieve noden. De nieuwe waarden die Ingelhart (1997) definieert lijken in essentie neer te komen op de anti-staat contradicties die Habermas onderscheid. New Social Movements transformeren door deze aanpak klassenbelangen in universele menselijke belangen.

Het vierde en laatste paradigma is de action-identity invalshoek en wordt vooral geassocieerd met de namen Touraine en Castells. Mamay onderscheidt deze als een aparte benadering van sociale bewegingen, alhoewel veel andere theoretici dit niet doen en ze gewoon onder de new social

movement theorie plaatsen. Er zijn verschillen, maar of het een om een ander paradigma gaat is een andere discussie.

Touraine stelt dat sociale bewegingen ver van pathologisch zijn, en dat ze sociale stagnatie voorkomen en emancipatie bevorderen. De geïnstitutionaliseerde vormen en onderliggende normen van kennisverwerving waartegen sociale bewegingen fulmineren worden gezien als opgelegd door de heersende klassen. Dit zijn die groepen die de processen van socio-economische reproductie en vorming van sociale normen domineren. Volgens Touraine zijn de oude vormen van industrieel kapitalisme vervangen door een geprogrammeerde samenleving met een fundamenteel ander patroon van klassenrelaties en klassenconflicten. De dominante klasse zijn hier de technocraten en de conflicten zijn socio-cultureel in plaats van socio-economisch. De inzet is de controle over kennis en investeringen. De definitie van sociale beweging volgens Touraine is “the organized collective behaviour of a class actor struggling against its class adversary for the social control of its historicity”. (Touraine, 1981:77) Het belang van deze definitie is dat Touraine het woord “klasse” gebruikt.

De vier paradigma's dragen geen uitgesproken contradicties in zich, en kunnen elk apart bepaalde sociale bewegingen of bepaalde kenmerken van sociale bewegingen accuraat beschrijven. Hierbij wordt echter soms een bepaald type van sociale beweging naar voor geschoven als universeel, of wordt er teveel aandacht geschonken aan één bepaald kenmerk van sociale bewegingen. Als gevolg van de evolutie van theorie omtrent sociale bewegingen en collectieve actie is het echter logisch dat we tegenwoordig een meer genuanceerd beeld hebben van de voor- en nadelen van elk paradigma.

2.2 De grote lijnen van elk paradigma

Als we even kijken naar de grote lijnen van elk van de vier paradigma's zien we dat de collective behaviour benadering nadruk legt op de structuur van de maatschappij en niet de ontwikkeling ervan. Volgens Smelser (1962) is het de normale staat van de maatschappij wanneer de 'civil society' volledig correleert met de sociale orde. In praktijk komt dit erop neer dat Smelser de samenleving bekijkt terwijl die niet evolueert. En vandaar ook dat deze aanpak een bias heeft om

sociale bewegingen te beschouwen als een pathologie, iets irrationeel (Cohen 1985). Ze kan geen antwoord bieden op de vraag “waarom ontstaan er dysfuncties in de maatschappij?”. Deze benadering is echter wel succesvol in het verklaren van het ontstaan en functioneren van sociale bewegingen tijdens relatief stabiele fases in de ontwikkeling van samenlevingen. Ze is ook goed om de verschillende tendensen te omschrijven in het ontstaansproces van sociale bewegingen.

De resource mobilization theorie daarentegen ziet de opkomst van sociale bewegingen als een reactie van de samenleving op nieuwe veranderingen. Vooral Amerikaanse theoretici reageerden tegen de mass behaviour theorie omdat die “het geatomiseerde individu onder structurele druk” aanzagen als principale actor. Ze deden afstand van psychologische categorieën en bestudeerden “objectieve” variabelen zoals organisatie, belangen, hulpbronnen, mogelijkheden, en strategieën (Cohen 1985). Vandaar ook dat deze benadering goed is in het verklaren van het karakter van sociale bewegingen als pogingen om de sociale orde te vernieuwen parallel met veranderingen in de ruimere samenleving. Waar deze theorie echter tekort schiet is in de verklaring van het ontstaan van sociale bewegingen, omdat ze enkel het algemeen karakter belicht en niet de inhoud van het proces. Als treffend voorbeeld zien we dat de resource mobilization theorie niet kan verklaren waarom en hoe pathologische sociale bewegingen zoals fascisme opkomen en waarom het leidt tot zelfvernietiging van de maatschappij. De belangrijkste discrepanties tussen verschillende soorten sociale bewegingen kunnen niet verklaard worden. En ten slotte kan deze theorie ook geen verklaring geven voor de contradicties tussen sociale bewegingen en het politiek systeem (hetgeen kan leiden tot versnelde sociale veranderingen zoals revolutie, radicale en schadelijke veranderingen, en de uitschakeling van belangrijke sociale actoren en het politieke systeem) (Mamay 1991).

Wat er gemeenschappelijk is tussen ‘nieuwe sociale bewegingen’, en ‘actie-identiteit’ is de aanname dat soorten van sociale bewegingen afhangen van de fase van maatschappelijke ontwikkeling. ‘Nieuwe sociale bewegingen’ definiëren ‘oude sociale bewegingen’ die bestaan in industriële samenlevingen, en ‘nieuwe sociale bewegingen’ die bestaan in postindustriële samenlevingen. De mechanismen van het ontstaan van sociale bewegingen volgens deze benaderingen zijn:

BEPAALD TYPE SAMENLEVING → BEPAALD TYPE VAN SOCIALE CONTRADICTIONS →

BEPAALD TYPE VAN SOCIALE BEWEGINGEN

De industriële samenleving produceert klassentegenstellingen, en de sociale orde in deze samenleving kan niet voldoen aan alle belangen van alle klassen. Dit vormt een basis voor de opkomst van sociale bewegingen. Deze sociale bewegingen hebben als logisch gevolg van hun ontstaansproces een klassen karakter en hierdoor werden de activiteiten van deze sociale bewegingen een onderdeel van de klassenstrijd. Het voornaamste verschil hiermee in de postindustriële samenleving is de contradictie tussen de grotere autonomie van het individu en de staat als instituut. Deze contradictie houdt geen verband met de materiële belangen van de mensen, maar met non-materiële belangen.

De ‘nieuwe waarden’ benadering heeft geen uitstaans met klassenbelangen, maar is vooral bekommerd om waarden. De industriële samenleving heeft ‘oude’ waarden, terwijl de postindustriële samenleving ‘nieuwe’ waarden heeft (zie Inkeles 1969, Inghart 1997). Wanneer het komt op het beschrijven van postindustriële sociale bewegingen is dit zo goed als dezelfde invalshoek dan de new social movement benadering.

De invalshoek van de action identity benadering is anders: het legt ook klemtoon op de verschillen tussen industriële en postindustriële samenlevingen, maar verlaat niet het framework van de klassenbenadering. Klassen in postindustriële samenlevingen zijn anders dan in industriële samenlevingen, maar het blijven klassen met materiële belangen.

Om de verschillen tussen deze benaderingen te verklaren en hun betekenis bloot te leggen moeten we kijken naar de overgang van industriële naar postindustriële samenleving. Deze overgang gaat niet over één nacht ijs, en neemt plaats over een relatief lange periode in de tijd. Bovendien heeft elke huidige westerse samenleving elementen in zich die kunnen toegewezen worden aan zowel industriële als postindustriële samenlevingen. Elk van de benaderingswijzen legt ergens anders de klemtoon, en elk van de benaderingswijzen is geschikt voor bepaalde sociale en politieke situaties en bepaalde sociale en historische omstandigheden in de samenleving.

2.3 Conclusies

Ten eerste; elke theorie van sociale bewegingen is ontwikkeld geworden voor de analyse van een ander type sociale beweging. In dit opzicht: de collectieve gedrag benadering analyseert totalitaire sociale bewegingen zoals het fascisme en communisme. De resource mobilization benadering analyseerde de bewegingen voor burgerrechten van de jaren 1960 en 1970 (we denken hierbij vooral aan feministische sociale bewegingen, anti-nucleaire protesten, en andere bewegingen van niet-volledig-geïntegreerde minderheden). De action identity benadering analyseert sociale en politieke bewegingen op het einde van de jaren 1960 en 1970 zoals anti-nucleaire bewegingen, studentenprotesten, stedelijke protestacties. New social movements en ‘nieuwe waarden’ benaderingen analyseren bewegingen van de jaren 1970 en 1980: ecologische, anti-nucleaire, feministische en andere bewegingen (Mamay 1991). De verschillende resultaten in de studies van sociale bewegingen kunnen we verklaren doordat de verschillende studies elk bepaalde aspecten van sociale bewegingen uitvergrooten.

Ten tweede, welke samenlevingen (en op welk punt in hun ontwikkeling) worden behandeld door de verschillende benaderingen? Collective behaviour en resource mobilization negeren de diepgaande verschillen tussen samenlevingen wanneer ze sociale bewegingen verklaren. De andere benaderingen behandelen de verschillen tussen industriële en postindustriële samenlevingen elk op hun manier.

Ten derde: wat is de inhoud van het begrip “normale staat van de samenleving”? De collective behaviour benadering ziet dit als het stabiel functioneren van een inerte samenleving. Om geen afbreuk te doen aan deze benadering kunnen we stellen dat deze benadering nuttig is voor periodes waarin een samenleving zich duidelijk in een stabiele fase bevindt. De resource mobilization benadering heeft als premisse dat een normale stabiele samenleving zich ontwikkelt met constante kleine sociale veranderingen, maar negeert het feit dat een samenleving soms kan stilstaan in bepaalde fasen. De action identity, ‘new social movements’ en ‘nieuwe waarden’ benaderingen bekijken zowel de momenten van ontwikkeling (van industrieel naar postindustriëel) als de momenten van stabiliteit.

Als laatste, de vraag: wat is de hoofdoorzaak van het ontstaan van sociale bewegingen en wat is de

essentie? Een paradigma bepaalt niet enkel hoe iets bestudeerd moet worden en hoe het verklaard moet worden, maar ook wat er bestudeerd moet worden. De aanhangers van de resource mobilization benadering vinden dat de sociale beweging een vorm van aanpassing en accommodatie van de samenleving is. Het is het natuurlijke moment van ontwikkeling als reactie op verandering in een samenleving zonder sterke contradicties. De collective behaviour benadering linkt het ontstaan van sociale bewegingen aan conflict. Als de maatschappij gezond is, zijn er geen contradicties en wordt alle activiteit gestuurd door conventie. Bij action identity ligt de nadruk op het normale van sociale bewegingen; scherpe tegenstellingen blijven altijd bestaan als uitdrukking van verschillende klassenbelangen. Ten slotte de ‘new social movements’ en ‘nieuwe waarden’ benaderingen. Deze linken het ontstaan van sociale bewegingen aan het al dan niet aanwezig zijn van conflict. De nadruk ligt hier op de mogelijkheid van beide. Echter, de ‘new social movements’ benadering ligt dichterbij de verklaring van conflict als uitdrukking van sociale contradicties, terwijl de ‘nieuwe waarden’ benadering eerder bij het tegenovergestelde aanleunt.

Om de dingen wat verder te verklaren kunnen we de volgende stellingen poneren: de samenleving kan niet bestaan zonder bepaalde sociale structuren die zorgen voor de sociale connecties in de samenleving. De sociale orde komt ‘normaal gezien’ overeen met de civil society. Ondanks het feit dat deze civil society en de sociale orde elkaar wederzijds beïnvloeden, is het de civil society die de basis vormt van de verbinding.

Als er een perfecte overeenkomst is tussen civil society en de sociale orde, is er geen nood aan sociale bewegingen omdat alle belangen gerealiseerd worden via conventie. Dit is echter in de praktijk bijna nooit het geval; er is altijd wel in mindere of meerdere mate een discrepantie tussen beide. Deze discrepantie creëert nieuwe belangen die niet geïncorporeerd zijn in de sociale orde, en op basis hiervan ontstaan sociale bewegingen. In dit opzicht zijn sociale bewegingen niet enkel een reactie op een bestaande situatie, maar ook een poging om de sociale orde te veranderen in overstemming met de civil society.

Sociale bewegingen produceren dus van nature uit sociale belangen die niet vervuld worden op dat moment. Doordat sociale bewegingen het gevolg zijn van het ontstaan van nieuwe elementen in de civil society die niet geïncorporeerd zijn in de sociale orde, zijn sociale bewegingen dus altijd onconventioneel. De civil society is bijna altijd in een staat van verandering, terwijl sociale structuren van nature uit conservatief zijn of toch op zijn minst de neiging tot conservativiteit hebben. Dit is de reden waarom er bijna altijd sociale bewegingen zijn. Het aantal, de kracht, en de

vorm van de sociale bewegingen is functie van de discrepantie tussen civil society en de sociale orde.

Wat wordt er precies bedoeld met ‘de discrepantie tussen civil society en de sociale orde’? Die correlatie geeft uitdrukking aan posities van verschillende sociale krachten: groepen van mensen met gemeenschappelijke interesses en die er samen voor vechten. Maatschappelijke belangen zijn niet noodzakelijk klassenbelangen, ze kunnen bijvoorbeeld ook hun basis hebben in nationaliteit, religie, ras enzovoort. De invloed van deze belangen is ook niet gelijk, het varieert mee in een veranderende relatie met de evoluties van de civil society. Maatschappelijke belangen die geen voldoende uitdrukking vinden in de sociale orde produceren sociale bewegingen met het doel om sociale orde te veranderen in hun richting.

Dus met andere woorden, de belangrijkste idee voor het begrijpen van sociale bewegingen is dat van maatschappelijke belangen die niet op een voldoende manier opgenomen zijn in de sociale orde. Verschillende soorten van belangen produceren verschillende soorten van sociale bewegingen. In principe kan elke maatschappij verschillende soorten sociale bewegingen voortbrengen, maar meestal is er één dominant type van bewegingen dat voorkomt in een bepaald type maatschappij. Het is verder ook nodig om twee dingen duidelijk te stellen. Ten eerste: maatschappelijke belangen die niet opgenomen zijn in een sociale orde produceren een sociale beweging op een indirecte manier, niet op een directe manier. En ten tweede: het aanwezig zijn van maatschappelijke belangen waaraan niet voldaan wordt is geen voldoende voorwaarde voor het ontstaan van een sociale beweging (Mamay 1991). Opdat er een sociale beweging zou ontstaan moeten er eerst groepen van mensen zijn met bepaalde belangen die een drijvende kracht gaan vormen met de wil en de mogelijkheid om voor hun belangen op te komen, met andere woorden: een maatschappelijk platform. Zo vallen er twee fasen te onderscheiden in het ontstaan van een sociale beweging.

ONVOLDANE MAATSCHAPPELIJKE BELANGEN → MAATSCHAPPELIJK PLATFORM → SOCIALE BEWEGING

Dit is slechts het principe van ontstaan van een sociale beweging. De inhoud van het ontstaansmechanisme werd met goed resultaat omschreven door de collective behaviour benadering. Voor andere toepassingen identificeren we de twee fasen: belangen → platform →

beweging. Een maatschappelijk platform bijvoorbeeld kan getransformeerd worden in een beweging die volledig los komt te staan van groepsbelangen. In dit geval zal de sociale beweging een onvoorspelbaar karakter hebben met bijzondere eigenheden. Dergelijke sociale bewegingen ondervinden een grote invloed van de leidinggevende persoonlijkheden en vertonen bijgevolg een tendens tot extreme vormen van activiteiten. Een dergelijke vervorming van collectief handelen wordt omschreven door Robert Michels' ijzeren wet van de oligarchie (Michels 1915).

2.4 De keuze voor het new social movement paradigma

De keuze voor het paradigma van de new social movements is er gekomen door enerzijds de vraagstelling van dit werk en anderzijds door de eigenschappen van de open source software beweging. Zowel de eigenschappen van de beweging als de vragen die ik zal proberen te beantwoorden leiden elk afzonderlijk tot de keuze van de NSM benadering.

De vraagstelling naar de open source software beweging toe betreft vooral het waarom ervan, de motivaties. Zoals eerder aangehaald is het vooral de NSM benadering die geschikt is voor het beantwoorden van dergelijke vragen en in veel mindere mate de collective behaviour en de resource mobilization benaderingen. De action identity benadering vernoem ik hierbij niet omdat deze benadering volgens verschillende theoretici niet wezenlijk verschilt van andere NSM benaderingen (zie o.a. Buechler 1995).

En niet alleen de vraagstelling, maar ook de eigenschappen van de OSS beweging en de omringende maatschappelijke omgeving vraagt om een NSM benadering. Zoals zal blijken in hoofdstuk vier bezit de OSS beweging eigenschappen die ondubbelzinnig overeenkomen met wat in de NSM theorie gedefinieerd wordt als “nieuw”.

De omringende samenleving, en vooral het domein van de ICT (Informatie en Communicatie Technologie), is een samenleving in verandering: specifieke veranderingen die in de NSM theorie en verschillende andere modernisatietheorieën omschreven worden als postmodernisme, postmaterialistische, postindustrialisme, post-fordisme, ... Hoewel dit dikwijls vage termen zijn die veelal verschillende ladingen dekken, is er toch duidelijk een consensus dat we in het laatste kwart van de twintigste eeuw een ander soort van samenleving hebben zien ontstaan. Een ander soort van maatschappelijke organisatie met bijhorend een ander soort van collectieve actie. Het new social

movement paradigma is een paradigma dat deze nieuwe vormen van collectieve actie bestudeert.

De resource mobilization theorie, vooral een Noord-amerikaanse benadering, wordt hier niet gebruikt wegens ongeschikt voor het doel van dit werk. Resource mobilization theorie benadrukt de politieke natuur van de nieuwe bewegingen en interpreteert ze in het licht van conflicten omtrent hulpbronnen op de politieke markt. De focus ligt met andere woorden op strategisch-instrumentele aspecten van het handelen; het plaatst sociale bewegingen tegelijk op het niveau van de civil society én de staat (Canel 1997). Het is het niveau van de staat dat het moeilijk maakt om de OSS beweging in te plaatsen.

In tegenstelling tot bewegingen zoals het feminisme en de milieubeweging, heeft de OSS beweging geen politieke standpunten waarmee ze het algemene publiek aanspreken. Hoewel de OSS beweging een geldige aanspraak maakt op het verdedigen van universele belangen is er tot nu toe nog maar één land waar het conflict zich heeft gematerialiseerd in een politieke partij, met name Zweden (de PiratPartiet, waarschijnlijk mede door het gemak waarmee in dat land een politieke partij kan worden opgericht). De politieke actie van de OSS beweging heeft zich tot nu toe beperkt tot gerichte acties tegen specifieke wetgevingen die hun sterk aanbelangen. Vandaar dus dat de resource mobilization theorie hier niet gebruikt wordt.

3 New Social Movement Theorieën

Bij nader onderzoek van de New Social Movement benadering van sociale bewegingen merken we dat er niet echt sprake is van één New Social Movement theorie maar van meerdere theorieën. Of althans toch meerdere benaderingen gekoppeld aan enkele namen van sociologen die elk de nadruk op een ander aspect leggen. Habermas, Touraine, Melucci, Castells zijn daarvan zowat de meest belangrijke. Zoals eerder al uitgelegd is er geen consensus over de indeling van verschillende movement theorieën. Verschillende auteurs menen verschillende soorten theorieën te kunnen onderscheiden afhankelijk van wat de criteria zijn. Alberto Melucci, die de term “new social movements” introduceerde, stelt vast dat er na ongeveer vijftien jaar theoretische discussie nog altijd geen uitsluitend is over de “newness” van NSM's (Melucci, 1996, p5). Analyse en onderzoek hebben tot op heden nog altijd niet kunnen vaststellen wat er nu écht kan onderscheiden worden als “nieuw” binnen NSM's. Of eerder: theoretici zijn het nog niet eens kunnen worden hierover. Melucci zelf lijkt ondertussen afgestapt te zijn van de term “new social movements” en spreekt nu gewoon over *collective action*. Volgens hem moeten we kijken naar de verschillende sociaal-structurele niveau's in de verschillende vormen van handelen die samengebracht worden door collectieve fenomenen. Verschillende zienswijzen, discussie's over wat er nieuw is aan NSM's, en verschillende theoretici die stellen dat de theorie van hedendaagse sociale bewegingen een werk in opbouw is: het is duidelijk dat dit domein van de sociologie nog relatief “nieuw” is, en dat het nog niet voor morgen zal zijn, eer de theorie terzake uitgekristalliseerd is.

Binnen de new social movement theorieën kan alvast een scheidingslijn getrokken worden tussen de politieke en culturele versies (Buechler, 1995). In een poging om een onderscheid te maken tussen de verschillende New Social Movement theorieën gaat Buechler in op de grote debatten binnen het paradigma, namelijk: Wat is er “new” aan new social movements? Zijn new social movements reactief of progressief? Zijn new social movements politiek of cultureel? Wat is de klasse-achtergrond van new social movements? Op grond van deze vragen komt hij tot de volgende tabel:

Issue	Political Version	Cultural Version
<i>General Orientation</i>	Pro-Marxist	Post-Marxist
<i>Representative Theorist</i>	Manuel Castells	Alberto Melucci
<i>Societal Totality</i>	Advanced Capitalism	Information Society
<i>Image of Power</i>	Systemic, centralized	Diffuse, decentralized
<i>Level of Analysis</i>	Macro-, mesolevel, state-oriented	Meso-, microlevel, civil society, everyday life
<i>Movement Activity</i>	Retains role for instrumental action towards strategic goals	Eschews strategic concerns in favor of symbolic expressions
<i>First Debate: View of New Movements</i>	Recognizes their role without rejecting role of working-class movements	Regards new movements as having displaced working-class movements
<i>Second Debate: Movement Orientations</i>	Potential for progressive orientations if allied with working-class movements	Sees new movements as defensive or rejects category of “progressive”
<i>Third Debate: Evaluation of Movements</i>	Sees political movements as most radical, cultural movements as apolitical	Sees cultural movements as most radical, political movements as co-optable
<i>Fourth Debate: Social Base of Movements</i>	Analyzed in class terms via contradictory locations, new class, or middle class	Analyzed in terms of nonclass constituencies or issues and ideologies

TABEL 1. Political and cultural versions of new social movement theory, Buechler 1995

Buechler zelf aanziet deze typologie als een ideaaltypisch construct dat niet alle complexiteiten van het veld kan vatten. Het is dus een heuristisch instrument om new social movement theorieën beter te begrijpen. Wat de categorieën “politieke” en “culturele” new social movement theorieën betreft, deze sluiten elkaar niet uit maar zijn eerder een uitdrukking van waar de nadruk op gelegd wordt bij het bestuderen van bewegingen. Buechler kwam tot dit onderscheid doordat er enkele karakteristieken kunnen onderscheiden worden die clusteren rond dat onderscheid tussen politieke en culturele versies van de theorie. (Merk verder ook op dat Castells door Mamay buiten het paradigma van de new social movements wordt geplaatst onder de naam “actie-identiteit theorie”). Hoewel Buechler in tabel 1 enkel Castells en Melucci plaatst, heeft hij toch ook aandacht voor Touraine en Habermas. Hieronder een kort overzicht van de vier belangrijkste theoretici:

3.1 Alain Touraine

In de jaren zeventig was er een onderzoeksgroep rond Alain Touraine die veel onderzoek hebben gedaan naar sociale bewegingen. Hun bijdrage was substantieel, zowel op het empirische vlak met rijke empirische data, en op methodologisch vlak met een soort van grounded theory van

sociale verandering en sociologische interventie. Touraine heeft als premisse de aanname dat er altijd één centraal conflict is dat vorm geeft aan de samenleving. De geprogrammeerde samenleving is de term die Touraine gebruikt wanneer het gaat over de postindustriële maatschappij die reflexief over zichzelf nadenkt en ingrijpt om zichzelf te sturen. De maatschappij heeft de capaciteit om modellen te creëren voor management, productie, organisatie, distributie, en consumptie, waardoor een maatschappij op alle functionele niveaus gepresenteerd wordt als product van zichzelf (Touraine, 1988). Verder vertrekt Touraine van een “sociology of action” in plaats van een systeemtheoretische aanpak. Touraine en zijn groep wilden kunnen rekenschap geven aan alle verschillende actoren in de sociale bewegingen en tegelijk vatten ze ook hun onderzoek op als een bewuste sociologische interventie in sociale strijd. Deze aanpak van sociologische interventie of permanente sociologie had als doel dat de bestudeerde groep “opgetild” wordt tot het hoogst mogelijke conceptuele niveau. Dit wil zeggen dat de onderzoekers de activisten helpen om het centrale conflict in de maatschappij te identificeren en conceptualiseren, om daarna dan hun handelingen zo effectief mogelijk te maken om hun strijd te helpen (Touraine 1981). Conceptueel komt Touraine tot een beeld van een samenleving die in een fase van verandering zit, van industriële naar een postindustriële of geprogrammeerde samenleving.

Later heeft Touraine nog toegegeven dat noch de geprogrammeerde samenleving, noch de kern van de sociale beweging zich hadden voorgedaan zoals hij het had geanticipeerd (Touraine 1985).

Als er al sprake was van een centraal conflict binnen een gegeven collectief handelen, dan wil dit nog niet noodzakelijk zeggen dat de gemeenschappelijke betekenissen op het hoogste analytische niveau bepalend zijn voor de belangrijkste effecten van die collectieve handelingen. Touraine gebruikt als voorbeeld van deze vaststelling de antinucleaire beweging. Deze beweging en haar antitechnocratische component bevochten inderdaad nucleaire energie, maar dit ideaal was politiek en praktisch minder belangrijk dan de meer algemene crisis van de industriële cultuur. Anders gezegd: de “betekenissen op het hoogste analytische niveau” van collectieve actie vallen niet samen met de voornaamste politieke en sociale effecten van die collectieve actie, net zomin als politieke actie op basis van klassen geleid heeft tot een revolutie maar eerder tot een markteconomie met redistributie door de staat (Mayer & Roth 1995).

De theorie en methodologie van Touraine en zijn onderzoeksgroep was vruchtbaar, met name omdat ze categorieën van structuur medieerden met categorieën van actie. Hierdoor was het niet nodig om voor elke nieuwe protestbeweging die ontstond de theorie uit te breiden.

Het probleem echter zit hem in het feit dat Touraine zijn new social movement theorie opgebouwd

heeft naar analogie met de historische arbeidersbeweging en de marxistische analyse daarvan. De vooringenomenheid dat er sowieso sociale verandering komt blijkt problematisch (vooral door het uitblijven van die sociale verandering), en niet enkel op theoretisch vlak, maar ook op vlak van het actie-onderzoek dat nauw verbonden is met het versterken van sociale bewegingen.

Touraine heeft naar aanleiding van deze tekortkomingen zijn positie aangepast door erkenning te geven aan de pluraliteit van hedendaagse bewegingen en de link te leggen met een sterke democratie die de rechten van het individu boven de politieke macht stelt (Mayer & Roth 1995).

De aanpak van Touraine is actie-georiënteerd en analoog met het marxisme van de originele arbeidersorganisaties, in de zin dat het theoretisch vertrekt vanuit een zekerheid dat er sociale verandering komt en onder aanname van een samenhangende anti-technocratische beweging (die niet kon aangetoond worden).

3.2 Alberto Melucci

Het was Alberto Melucci die de term “new social movements” voor het eerst gebruikt heeft. Dit alleen al maakt dat hij één van de belangrijkste theoretici is binnen het veld van de sociale bewegingen. De theorie van Melucci is er één die de klemtoon legt op het culturele. Zijn definitie van *collective action* (in de strikte zin) toont dit: “*the ensemble of the various types of conflict-based behaviour in a social system. A collective action implies the existence of a struggle between two actors for the appropriation and orientation of social values and resources, each of the actors being characterized by a specific solidarity*”. Dit aanziet hij als het eerste niveau van *collective action*. Het tweede niveau definieert hij als volgt: “*collective action also includes all the types of behaviour which transgress the norms that have been institutionalized in social roles, which go beyond the rules of the political system and/or which attack the structure of a society's class relations*”. Collectieve actie is pas een sociale beweging als het voldoet aan beide definities (Melucci, 1980).

De reden waarom Melucci het culturele als de quintessens ziet van sociale bewegingen is omdat volgens hem de sociale bewegingen een vorm van solidariteitsnetwerken zijn die geïnfuseerd zijn met culturele betekenissen. En het zijn net deze culturele betekenissen die sociale bewegingen zo scherp onderscheiden van politieke actoren en formele organisaties.

Het conflict waar NSM's op reageren betreft symbolische tekens, identiteitsaanspraken, en persoonlijke of expressieve claims. In onze samenleving die steeds meer gevormd wordt door informatie en tekens, spelen sociale bewegingen een belangrijke rol als boodschappers die tegengestelde tendensen en modaliteiten blootleggen. Op deze manier legt collectieve actie de nadruk op de sociaal geconstrueerde natuur van de wereld en de mogelijkheid van alternatieven. Melucci benadrukt ook het belang van het bestaan van een vrije ruimte tussen het niveau van de politieke macht en het alledaagse leven, waarin actoren hun collectieve identiteit kunnen consolideren door representatie en participatie.

Een belangrijke discussie in de NSM theorie wordt ook door Melucci aangeraakt: de rol van identiteit in het modern collectief handelen. Hij vertrekt vanuit de stelling dat de persoonlijke identiteit ontworteld is geworden door de snelheid van veranderingen, meervoudige lidmaatschappen, en de overvloed aan boodschappen. De traditionele referenties bestaan niet meer. Dit heeft tot gevolg dat de mogelijkheid van mensen om deel te nemen aan collectieve actie dient te worden voorafgegaan door hun capaciteit om een identiteit te creëren. (Melucci, 1988). Deze capaciteit om een identiteit te creëren is een grote voorwaarde én tegelijk een grote verwezenlijking van de nieuwe sociale bewegingen.¹

Het beeld dat Melucci heeft van sociale bewegingen is dat ze moeten gezien worden als een evoluerende sociale constructie, eerder dan als een empirische eenheid, een essentie, of een historisch personage. Als sociale bewegingen al een soort van eenheid bereiken, dan is deze het gevolg van continue inspanningen eerder dan het gevolg van een beginpunt of essentie van waaruit een sociale beweging groeit.

Melucci richt ook de aandacht af van de studie van de formele organisatie door te benadrukken dat collectieve actie ingebed is in netwerken van groepen die normaal gezien verborgen blijven voor het publiek. Deze groepen komen af en toe samen in zelf-referentiële vormen van organisatie om bepaalde campagnes te voeren. Bewegingen zijn geen entiteiten die gestuurd worden door een gemeenschappelijk doel dat hun door ideologen wordt toegeschreven. Bewegingen zijn wél actiesystemen, complexe netwerken met verschillende niveau's en betekenissen van sociaal handelen (Melucci, 1996:4). Bijgevolg ziet hij sociale bewegingen eerder als bewegings-netwerken, omdat een dergelijk concept beter past bij de tijdelijke aard van mobilizaties door sociale

¹ Anthony Giddens (1991) komt via een gelijkaardige argumentatie tot het concept *life politics*, dat de politieke dimensie van *self-actualization* en identiteitsvorming in post-traditionele contexten omvat. In tegenstelling tot een emancipatorische politiek, die exploitatie en verdrukking aanvecht, komt *life politics* voort uit het reflexieve zelf en legt het de nadruk op het verband tussen persoonlijke en globale overleving in de late moderniteit.

bewegingen. Deze opvatting is het logisch gevolg van het feit dat Melucci van mening is dat geen enkele actor inherent conflictueel is. Actie neemt hierdoor noodzakelijk een tijdelijk karakter aan.

3.3 Jürgen Habermas

Habermas zijn theorie van communicatief handelen is de meest omvattende theorie van moderniteit en sociale structuur binnen de NSM theorie (Habermas, 1984-1987). Hij maakt onderscheid tussen een politiek-economisch systeem dat beheerst wordt door geld en macht, en een leefwereld die beheerst wordt door een normatieve consensus. Het systeem volgt een instrumentele logica die geld en macht loskoppelt van elke vorm van verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid, en de leefwereld volgt een communicatieve rationaliteit waar normen verrechtvaardigd worden door discussie en debat. Habermas ziet een centraal probleem in het proces van de kolonisatie van de leefwereld door het systeem. Het gevolg daarvan is dat geld en macht niet enkel economie en politiek gaan beheersen, maar ook de domeinen van identiteitsvorming, normering, en andere vormen van symbolische reproductie die traditioneel tot de leefwereld behoren. Dit proces van kolonisatie verandert de basisrollen die zich bevinden op de intersectie tussen het politiek-economisch systeem en de private en publieke leefwereld: werknemer, consument, cliënt, en burger. De beslissingsmacht komt in handen van experts en administratieve structuren die handelen volgens een systeemlogica, waardoor hun beslissingen ontdaan worden van de verantwoordelijkheid en de aansprakelijkheid die geldt in de leefwereld.

New social movements krijgen van Habermas (1981) de rol toebedeeld van “de naden tussen de leefwereld en het systeem”. Twee eigenschappen van bewegingen volgen hieruit. Ten eerste dat Habermas lijkt te impliceren dat NSM's een defensieve functie hebben, namelijk het verdedigen van de leefwereld tegen de kolonisatie door het systeem: nieuwe sociale bewegingen proberen om de normatieve consensus te behouden zoals die tot stand komt door communicatieve rationaliteit. Ten tweede, de focus van bewegingen op culturele reproductie, sociale integratie, en socialisatie, eerder dan op materiële reproductie. Deze claim wordt in de eerste plaats ook door Melucci gesteld (cfr. supra). Dit komt neer op doelen en bezorgdheden zoals levenskwaliteit, zelfrealisatie, participatie, en identiteitsvorming. Omdat deze eisen geen traditionele politieke achterban hebben is het moeilijk om ze op de politieke agenda te krijgen, of om er aan tegemoet te komen met materiële

compensaties.

Tenslotte, Habermas stelt dat de conflicten van de nieuwe sociale bewegingen in sommige omstandigheden kunnen bijdragen tot de veel omvangrijkere legitimiteitscrisis van het geavanceerd kapitalisme (Habermas, 1975).

3.4 Manuel Castells

De theorie van Castells wordt dan wel door Mamay in een aparte categorie geplaatst (action-identity paradigma), er zitten toch meer dan genoeg karakteristieken in Castells zijn analysekader die hem als NSM theoreticus kunnen classificeren.

Castells beklemtoont de impact van kapitalistische dynamieken op de transformatie van de stedelijke ruimte en de rol van stedelijke sociale bewegingen in dit proces (Buechler 1995). De netwerksamenleving die Castells waarneemt is een specifieke vorm van sociale structuur die karakteristiek is voor het informatietijdperk. Die sociale structuur zijn de organisationele verbanden tussen mensen met betrekking tot productie- en consumptierelaties, ervaring en betekenis, en macht zoals uitgedrukt in symbolische interactie gekadert binnen cultuur (Castells, 2000). Het informatietijdperk is de historische periode waarin de menselijke maatschappij haar activiteiten organiseert vanuit een technologisch paradigma dat opgebouwd is rond micro-elektronica gebaseerde ICT (informatica en communicatie technologie) en genetic engineering. De samenleving ontstaat dan uit een samenspel tussen de sociale structuur, cultuur, en technologie, in een proces van wederzijdse beïnvloeding waarbij geen van deze drie sferen de overhand heeft.

Castells conceptualiseert sociale structuur(1) als opgebouwd uit conflictueuze interacties tussen mensen, georganiseerd in drie deelcomponenten, namelijk de sociale organisatie van de relaties van de productie- en consumptierelaties, de sociale organisatie van relaties van ervaring en betekenis, en de sociale organisatie van machtsrelaties. Cultuur(2) is het samen kristalliseren doorheen de geschiedenis van de symbolische communicatie tussen mensen en van de relaties van productie, beleving en geweld. Deze territoriaal gebonden culturen kennen een supra-individuele autonomie. Technologie(3) uit zich in technologische arrangementen via dewelke mensen de materie, zichzelf en anderen benaderen. En het zijn technologie en betekenis die aan de basis liggen van het menselijk handelen waardoor de sociale structuur gecreëerd en getransformeerd wordt.

Waar komt de theorie van Castells dan in aanraking met de NSM theorieën? Het raakvlak zit hem in de manier waarop sociale structuur ontstaat en verandert op elk van de drie domeinen van productie/consumptie, ervaring en betekenis, en macht. Castells vertaalt deze drie domeinen in de praktijk naar drie grote thema's waarrond stedelijke protestbewegingen zich ontwikkelen. Ten eerste rond het thema van collectieve consumptie voorzien door de staat waarbij de kapitalistische logica van ruilwaarde wordt aangevochten ten voordele van gebruikswaarde in de context van gemeenschappen (vergelijk met de manier waarop Esping-Andersen decommodificatie omschrijft). Ten tweede rond het thema van culturele identiteit en de link met territorialiteit in het stadslandschap. En als laatste de politieke mobilisatie van burgers die meer gedecentraliseerde vormen van bestuur eisen met nadruk op zelfbeheer en autonome beslissingsmacht. (Buechler 1995) De benadering van stedelijke sociale bewegingen door Castells is een illustratie van een analyse waarbij verschillende NSM thema's aan bod komen. Tegelijk biedt Castells ook een kader voor de analyse van deze thema's dat significant verschilt van de andere NSM theorieën. De gelijkenissen met de dominante NSM theorieën zijn: de nadruk op culturele identiteit, de erkenning van een niet-op-klasse-gebaseerde achterban, het thema van autonoom zelfbeheer, en het beeld van verzet tegen een systeemlogica van commodificatie en bureaucratisering. In tegenstelling tot de andere NSM theorieën blijft Castells echter dichter bij enkele conventioneel marxistische thema's en zet hij zich minder af tegen zogenaamde "oude" sociale bewegingen door erkenning te geven aan de rol van zowel klasse-gebaseerde als niet-klasse-gebaseerde groepen in stedelijke sociale bewegingen. Verder erkent Castells dat stedelijke sociale bewegingen een dialectische mix bevatten van culturele en politieke oriëntaties die hun uitdrukking vinden in de *civil society* en de staat. En in plaats van te dichotomiseren tussen instrumentele en expressieve identiteiten, erkent Castells dat er in stedelijke sociale bewegingen een interactie bestaat tussen beide thema's.

De theorie van Castells heeft door haar inclusieve aanpak meer aandacht voor de rol van de staat dan bepaalde andere versies van NSM theorie die dergelijke instrumentele actie meer uit de weg gaan. Hierdoor ligt er iets meer klemtoon op de rol van politieke processen en op structuren van politieke opportuniteit dan bij anderen. En ten slotte biedt Castells zijn aanpak ook een mogelijke link tussen bepaalde neo-marxistische analyses en sommige versies van NSM theorie.

Hetgeen vooral heel nuttig is in het licht van dit werk is dat Castells (2000) zijn eigen theorie, en sociologische theorie in het algemeen, niet ziet als een einddoel van onderzoek maar als een hulpmiddel bij het onderzoek. Hij voert een pleidooi voor een vorm van "wegwerptheorie"

(disposable theory) waarbij de lezer van zijn werk zelf de juiste instelling heeft om gebruik te maken van de nuttige delen en de rest links te laten liggen. Het zal later in dit werk ook duidelijk zijn dat niet alle delen van de theorie van Castells nuttig zijn voor het opzet van dit werk, zoals onder andere zijn stellingen met betrekking tot territorialiteit in het stedelijk landschap.

Naar de scope van deze thesis toe is het vooral belangrijk hoe de mechanismen in de theorie van Castells een verklaring bieden voor het bestaan en de transformaties van de sociale structuur. In de opkomst van de netwerksamenleving onderscheidt Castells zeven onderdelen, namelijk: een nieuw technologisch paradigma, een nieuwe economische ordening, nieuwe vormen van arbeid en tewerkstelling, een culturele transformatie, veranderingen in de politiek, veranderingen in het tijd- en ruimteperspectief, en transformatie van de staat.

1. Een nieuw technologisch paradigma wordt gevormd door de opkomst van ICT en gentechnologie. Door middel van “netwerktechnologie” (iedereen weet dat er momenteel maar één is die alle andere domineert, en dat is het internet) komen we tot opbouw en verspreiding van kennis, en we gebruiken die technologie om de productie van kennis en informatie te verbeteren. Castells benadrukt nog dat het belangrijkste hier niet de informatie en kennis is, maar wel de manier waarop ze geproduceerd en verspreid wordt. Vandaar ook dat hij spreekt van netwerksamenleving en niet van informatiesamenleving. Omdat informatieverwerking aan de basis ligt van sociaal handelen wordt elk domein van het eco-sociaal systeem getransformeerd door de ICT.
2. De nieuwe economie wordt gekenmerkt door drie dingen. Ten eerste is ze informationeel. Dit wil zeggen dat de capaciteit om kennis en informatie te produceren en verwerken bepalend is voor de productiviteit. Ten tweede is de nieuwe economie geglobaliseerd. Hiermee wordt bedoeld dat de kernactiviteiten van de hedendaagse economie (dit zijn onder andere financiële markten, wetenschap en technologie, internationale handel, enz.) de capaciteit hebben om te werken als een eenheid op planetaire schaal in real-time of “chosen time”. En ten derde is de nieuwe economie verbonden in een netwerk. Het centrum hiervan is een nieuwe vorm van economische organisatie, de netwerkonderneming. Kenmerkend hiervoor is het vormen van wisselende netwerken tussen bedrijven of onderdelen van bedrijven per product of per project. De eenheid van productie is niet langer het bedrijf maar het zakenproject.
3. De belangrijkste transformatie in tewerkstellingspatronen wordt teweeggebracht door

globalisering en de netwerkondernemering. Het betreft de ontwikkeling van flexibel werk als de dominante vorm van jobregelingen. De belangrijkste transformatie hierbij is de individualisering van arbeid. Door de structurele verschillen met betrekking tot informatieverwerking, door de individualisering van verloning, en door de afwezigheid van beleid is er een grote kloof gegroeid tussen *self-programmable labour* enerzijds en *generic labour* anderzijds.

4. In het culturele domein zien we dezelfde patronen van netwerken, flexibiliteit en vluchtige symbolische communicatie. Media worden gediversifieerd, interactief, en vooral inclusief tussen de verschillende media. Hierdoor worden de meeste culturele uitingen ingesloten in dit systeem wat leidt tot de vorming van een *real virtuality*. Ons symbolisch milieu wordt voor een groot deel gestructureerd door deze flexibele inclusieve hypertext. Deze virtualiteit is een fundamentele dimensie van de realiteit die de symbolen aanreikt waarmee we denken en bestaan. (de link met Baudrillard lijkt hier niet veraf)
5. De transformatie van het culturele domein heeft ook zijn weerslag op het politieke leven. De politiek in de netwerksamenleving is een soap geworden waar personencultus heerst via het beeld en het woord en waar karaktermoord, eerder dan argumentatie en discussie, het wapen bij uitstek is om een tegenstander te nekken.
6. En dan de veranderingen van het tijd- en ruimt perspectief. Castells stelt de hypothese voor dat er twee nieuwe vormen van sociale tijd en ruimte zijn die karakteristiek zijn voor de netwerksamenleving, namelijk de *timeless time* en de *space of flows*. Deze staan in tegenstelling tot de menselijke biologische klok, de klok van de industriële samenleving, en de *space of places*. In *timeless time* wordt de tijd soms gecomprimeerd, zoals bij bliksemsnelle internationale financiële transacties, en soms door elkaar vermengd (*de-sequenced*), waarbij verleden heden en toekomst in willekeurige volgorde komen te staan. De *space of flows* refereert naar de technologische en organisationele mogelijkheid van het coördineren van de gelijktijdigheid van sociale praktijken zonder geografische nabijheid. De meeste dominante functies in onze maatschappij bevinden zich in deze *space of flows*, zoals de financiële markten, transnationale productienetwerken, mediasystemen, enzovoort. Maar in toenemende mate vinden we ook alternatieve sociale praktijken terug in de *space of flows* zoals onder andere sociale bewegingen.
7. De staat wordt geconfronteerd met haar soevereiniteit die in vraag gesteld wordt door *global flows* van rijkdom, communicatie, en informatie. Ook wordt haar legitimiteit ondermijnd

door schandaalpolitiek en haar afhankelijkheid van mediapolitiek. Dit brengt mensen ertoe om hun eigen systemen voor representatie en verdediging op te bouwen. De staat probeert dit op te vangen door decentralisatie enerzijds en door multilaterale partnerschappen anderzijds.

Het schema op de volgende pagina maakt veel duidelijk (tabel 2).

Naar aanleiding van Castells' idee van *disposable theory* is zijn theorie van de netwerksamenleving hier niet integraal bruikbaar. Binnen dit werk reikt de theorie van de netwerksamenleving tot waar er gewag gemaakt wordt van de identiteitscrisis. Bijhorend hierbij wordt de vraag gesteld naar hoe de processen die beschreven worden door Castells geoperationaliseerd kunnen worden in het dagdagelijkse leven, oftewel, hoe de burgers in de “nieuwe” Westerse wereld een nieuwe culturele identiteit ontwikkelen. De theorie van Castells gaat vanuit deze problematiek verder in op de sociale structuur in steden en vooral het geografische aspect daarvan. Dit is een stuk van Castells zijn theorie dat volledig buiten het gebied van deze thesis gaat. De OSS beweging is een internationale beweging op het internet die geen uitstaans heeft met de zoektocht naar identiteiten op het niveau van de lokale stedelijke cultuur.

Basis: Een nieuw technologisch paradigma gecentreerd rond ICT en gentechnologie, met kenmerken:

- opbouw en verspreiding van informatie via netwerktechnologie
- gebruik van kennis- en informatietechnologie om de productie van kennis en informatie te verbeteren
- de ontwikkeling van een band tussen ICT en gentechnologie

Een nieuwe economie met als kenmerken:

- informatieel: ICT bepaald de productiviteit en competitiviteit
- globaal: kernactiviteiten op een planetaire schaal
- netwerkgeorganiseerd: netwerkorganisatie staat centraal

Arbeid en tewerkstelling:

- flexibiliteit als basiskenmerk: individualisatie van arbeid
- groeiend onderscheid tussen self-programmable labor en generic labor

Transformaties in de sociale structuur

voorbeeld: opkomst van de steden als knooppunt in globale stedelijke netwerken

Transformaties in de cultuur:

Tijd: biologisch ritme en mechanische ritme maken plaats voor timeless time

Plaats: de space of places maakt plaats voor een space of flows

TABEL 2. *Piet Bracke, cursus Sociale Verandering 2005-2006*

4 De Casestudie

4.1 De vorm van de casestudie

Aangezien dit onderwerp een casestudie inhoudt, is het logisch dat de vraag gesteld wordt: van welk soort sociaal fenomeen is OSS een case? En ook: wat zijn de voorwaarden die definiëren wanneer een studie een case studie is?

Volgens Snow en Trom (2002) zijn er verschillende criteria om te bepalen of we met een casestudie te maken hebben. Een eerste criterium is dat een casestudie deels bestaat uit een empirische en analytische focus op een voorbeeld of variant van een meer algemeen fenomeen, een bepaald theoretisch concept of proces, of een sociaal evenement of gebeuren dat interessant is op zich. Een tweede criterium is dat een casestudie poogt om een holistisch inzicht in het fenomeen of bestudeerde systeem te produceren (*“thickly contextualized and embedded”*). Ten derde wordt er bij casestudies gebruik gemaakt van triangulatie van verschillende onderzoeksmethoden om tot een beter inzicht en volledig beeld te komen. Dit omvat dikwijls ook kwalitatieve methoden.

Samengevat stellen Snow en Trom dat een casestudie kan geconceptualiseerd worden als *“a research strategy that seeks to generate richly detailed, thick, and holistic elaborations and understandings of instances or variants of bounded social phenomena through the triangulation of multiple methods that include but are not limited to qualitative procedures”*.

Volgens Snow en Trom (2002) zijn er vier procedurale richtlijnen om tot een goede casestudie te komen: (1) open-ended en flexibel, (2) multi-pele perspectieven, (3) longitudinaal, (4) triangulatie in termen van onderzoekers en methodes. Het is natuurlijk voor de hand liggend dat het onmogelijk is om deze casestudie longitudinaal te maken en te trianguleren met betrekking tot onderzoekers. Ik zal echter wel gebruik maken van een zoveel mogelijk open-ended en flexibele methodologie en meerdere perspectieven met bijhorende methodes hanteren om tot een zo volledig mogelijk en objectief beeld te komen van de OSS beweging.

Vooraleer er aan de analyse zelf kan begonnen worden moet er eerst beargumenteerd worden dat

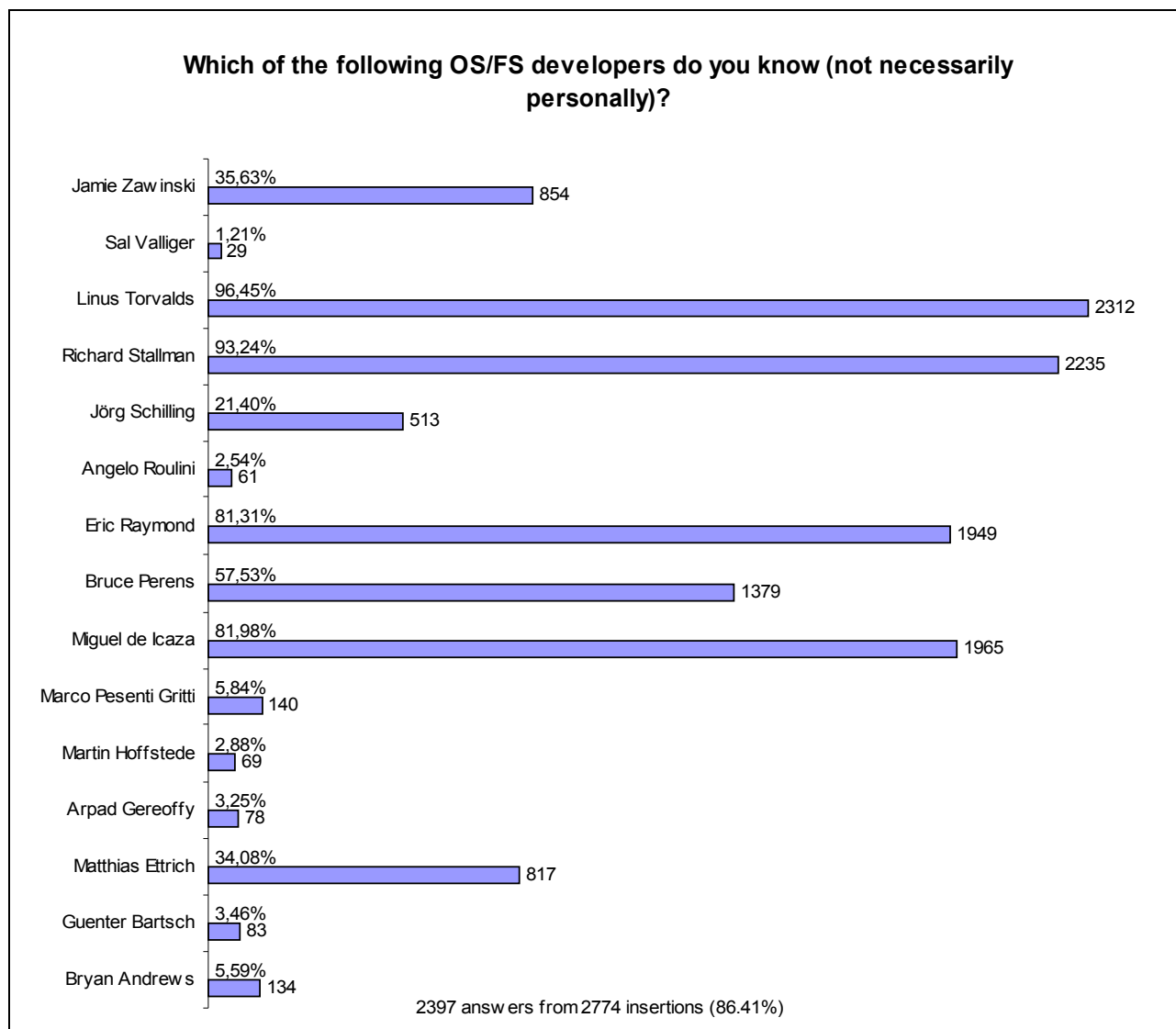
Open Source Software wel degelijk een sociale beweging is, en dan meer specifiek een nieuwe sociale beweging. Bij deze de vraag:

4.2 Is Open Source Software een sociale beweging?

Om vast te stellen wat de criteria zijn om van een sociale beweging te kunnen spreken is het nodig om eerst te kijken naar wat er in de literatuur te vinden is over definities van sociale bewegingen. Een oude definitie van Blumer (1969:8) definieert sociale bewegingen als “*collective enterprises to establish a new order of life*”. Echter, meer recent zijn er nog andere uitgebreidere definities gegeven. Onder andere deze: “*Social movements are...best conceived of as temporary public spaces, as moments of collective creation that provide societies with ideas, identities, and even ideals.*” (Eyerman & Jamison 1991:4). En onder andere door Crossley: “*Social movements are networks of individuals and groups, often connected by shared ideologies and identities, who aim either to bring about or to resist changes in the societies to which they belong*” (Crossley, 2002). De constanten in deze definities, collectieve ideologie/identiteit en verandering, zijn ook aanwezig in de open source beweging.

De beste plaats waar de ideologie van de OSS beweging op een samenhangende manier kan gevonden worden is bij de Free Software Foundation omdat het deze organisatie is die verantwoordelijk is voor de GPL (General Public License). Deze licentie (en afgeleide licenties) wordt gebruikt bij de overgrote meerderheid van de open source programma's en is van structureel belang voor de OSS beweging. Het is ook op een andere manier heel gemakkelijk te verantwoorden waarom de FSF een centrale plaats is waar we de ideologie en identiteit van de OSS beweging kunnen bestuderen. De man achter de Free Software Foundation, Richard M. Stallman², is de tweede meest gekende figuur binnen de OSS beweging, met een bekendheid van 93,24% uit een steekproef van 2397 respondenten. Deze gegevens komen uit een onderzoek geleid door Rishab Aiyer Ghosh aan de universiteit van Maastricht in opdracht van de Europese Commissie (Ghosh, 2003).

² Richard M. Stallman wordt op het internet en binnen de OSS beweging heel vaak aangeduid met zijn initiatlen RMS. Als er gebruik gemaakt wordt van deze afkorting wordt, gaat het over Richard M. Stallman.

TABEL 3. *Univariate weergave van vraag 3 uit de FLOSS survey van Rishab Aiyer Ghosh (Ghosh, 2003)³*

Het lijkt dus veilig om te veronderstellen dat Richard Stallman en de FSF een centrale plaats innemen in de beweging. Dit komt tot uiting in het aantal mensen die bekend zijn met zijn persoon, en anderzijds omdat vrijwel elk open source programma gebruikt maakt van de GPL die een product is van de FSF.

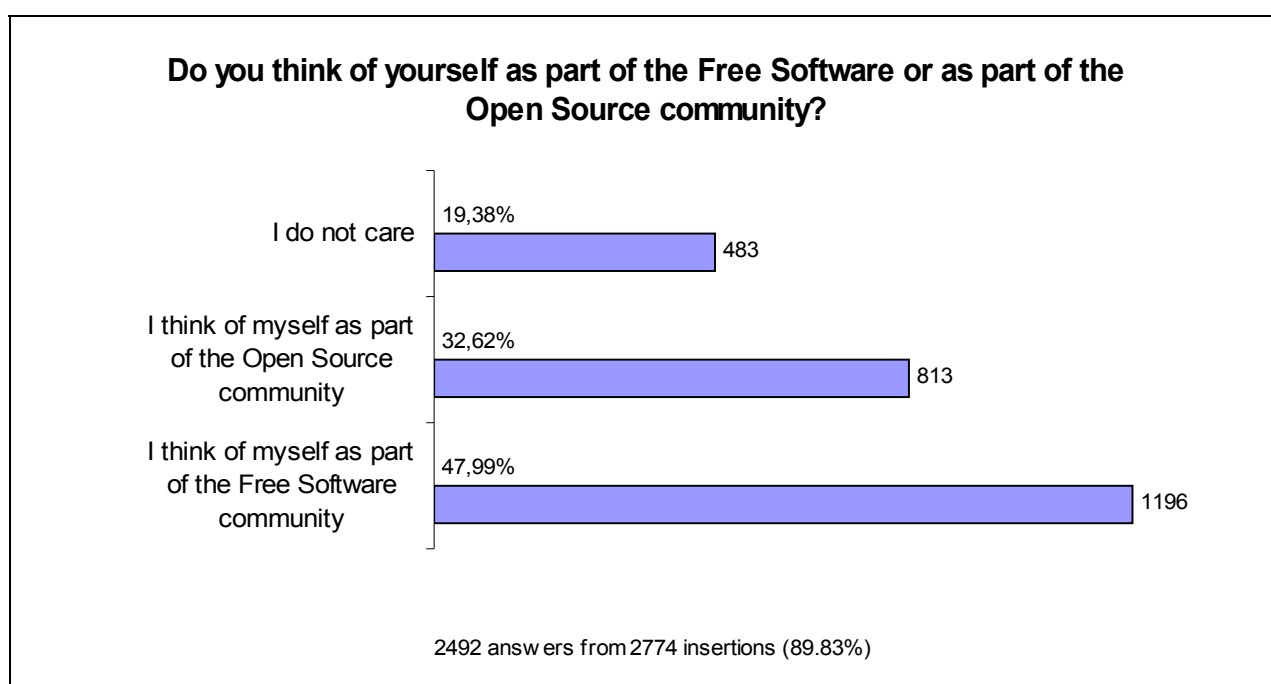
³ Deze studie die zichzelf presenteert als een casestudie van de FLOSS gemeenschap zal ik in dit werk nog meermaals aanhalen, temeer aangezien ik van de onderzoekers persoonlijk de onbewerkte dataset ontvangen heb die een schat aan informatie bevat. Niet enkel de sociologische vragen komen in deze studie aan bod, maar evenzeer (en misschien nog meer) de economische, beleids- en juridische aspecten van FLOSS. Dat neemt niet weg dat de sociologische thema's meer dan voldoende aan bod komen in deze studie, en heel bruikbare data te bieden hebben.

De website van de FSF (<http://www.fsf.org>) bevat een veelheid aan informatie die de filosofie van de beweging duidelijk maakt. Hun positie wordt meteen duidelijk gemaakt in de eerste regels van hun website:

Free software is a matter of liberty not price. You should think of "free" as in "free speech". The Free Software Foundation (FSF), established in 1985, is dedicated to promoting computer users' rights to use, study, copy, modify, and redistribute computer programs. The FSF promotes the development and use of free software, particularly the GNU operating system, used widely in its GNU/Linux variant.

Merk op dat er in de engelse taal geen onderscheid bestaat tussen de woorden gratis en vrij, in de zin dat beide vertalen als “free”. De FSF gebruikt “free” wel degelijk in de zin van “vrij”. Het “gratis” gedeelte is een neveneffect van de GPL dat slechts op de tweede plaats komt na de meer abstracte notie van vrijheid. Hoe deze centrale filosofie leeft in de open source beweging wordt verder in dit werk aangetoond.

Naast een gedeelde ideologie vinden we ook een gedeelde identiteit terug bij de OSS beweging. Rishab Aiyer Ghosh onderzocht deze identiteit bij zijn respondenten door te vragen of ze zich deel voelden van de *free software community* of de *open source community*. Meer dan 80 procent van de ondervraagden ziet zichzelf als deel van de FS gemeenschap of als deel van de OS gemeenschap. Het onderscheid tussen beide is een aparte discussie die in dit werk nog wordt uitgediept.

TABEL 4. Univariate weergave van vraag 1 uit de FLOSS survey van Ghosh (2003)

Deze resultaten wijzen duidelijk aan dat er een gedeelde identiteit bestaat, en dat die identiteit overtuigend steun krijgt van een achterban die zich deel voelt van de gemeenschap.

Uit de stellingen op de website van de FSF kan duidelijk afgeleid worden dat de beweging gericht is op verandering, nog een kenmerk van sociale bewegingen. Het is de bedoeling van de FSF om elke afhankelijkheid van eigendomsrechterlijk beschermde software uit de wereld te helpen. Ze geloven dat het vrijgeven van de broncode van programma's fundamenteel is voor innovatie en de vooruitgang van de computerwetenschappen in het algemeen.

Meteen hebben we alle kenmerken die een sociale beweging maken op een rij: De OSS beweging is een netwerk van individuen, verbonden door het bijdragen van programmeercode aan open source projecten, met een gemeenschappelijke ideologie en identiteit, die als doel hebben om verandering te bewerkstelligen, namelijk de wereld losmaken van haar afhankelijkheid van eigendomsrechterlijk beschermde software.

4.3 Wat maakt Open Source Software een NSM?

De dimensies die historisch gezien nieuw zijn in sociale bewegingen wordt veel over geschreven en gediscussieerd. Omdat het hier de bedoeling is om aan te tonen dat de OSS beweging een NSM is en dus een keuze voor dit paradigma verrechtvaardigt, is het niet bijzonder belangrijk om alle nuances van deze discussie te vatten. Het gaat hier immers niet om precies lokaliseren van de OSS beweging binnen het NSM paradigma, maar om het af te bakenen ten opzichte van alle andere benaderingen.

Enkele grote en terugkerende “nieuwe” eigenschappen van NSM vinden we bij Cohen (1984:695). Zijn opsomming van de nieuwe dimensies van hedendaagse bewegingen is vierledig: reflexiviteit met betrekking tot het creëren van een identiteit en normen, klemtoon op de democratisering van de samenleving, zelfbegrenzing (self-limitation), en focus op culturele kwesties.

4.3.1 Reflexiviteit met betrekking tot identiteit en normen

De eerste dimensie, de reflexiviteit met betrekking tot identiteit en normen wordt door Cohen aangeduid als zowat de belangrijkste eigenschap van de nieuwe sociale bewegingen. In tegenstelling tot het stellen van expressieve actie of het opkomen voor een identiteit, is het bij de NSM's veel eerder belangrijk dat ze bestaan uit bewuste actoren; bewust van hun mogelijkheid om een identiteit te creëren en bewust van de machtsrelaties die betrokken zijn bij de sociale constructie van die identiteiten. Melucci was degene die voor het eerst poneerde dat hedendaagse collectieve actoren reflexief geworden zijn ten opzichte van het sociale proces van identiteitsvorming (Melucci, 1980). Deze gedachtegang kan gemakkelijk gelinkt worden aan de bevinding van Offe dat klassenachtergrond niet bepalend is voor de collectieve identiteit van de actoren of voor de doelen van hun actie (Offe, 1985). De reflexiviteit ten opzichte van identiteitsvorming hangt samen met het feit dat actoren in NSM zichzelf niet zien in termen socio-economische klasse. Beide zijn eigenschappen van NSM, maar een causaal verband proberen aantonen tussen klassenachtergrond en identiteitsvorming is schier onmogelijk omdat het om te beginnen al heel lastig is om de richting van de causaliteit te bepalen. Zien de actoren zichzelf als niet-afkomstig uit een bepaalde sociale klasse en zijn ze daardoor verplicht om zelf een identiteit te construeren? Of waren ze reeds reflexief met betrekking tot hun identiteit van bij het begin en is daardoor de klassenachtergrond naar het achterplan verschoven? Of zijn beide eigenschappen een kenmerk van achterliggende bredere sociale veranderingen zoals postmodernisme en geavanceerd kapitalisme?

Om aan te tonen dat de Open Source Software beweging reflexief is met betrekking tot het creëren van identiteit en normen kijk ik naar de manier waarop de OSS beweging op reflexieve wijze een visie op de werkelijkheid creëert, omdat dat volgens Melucci de essentie is van een (collectieve) identiteit (Melucci 1996:77). Het is een lens waardoor we de realiteit bekijken, een concept en een analytisch middel, maar zeker geen essentie of ding met een 'echt' bestaan. Dit bewust proces van organiseren wordt ervaren als een handeling en niet als een situatie. Die ervaring noemt Melucci *identization*, het is een uitdrukking van de toenemende zelfreflexieve en geconstrueerde manier waarop hedendaagse collectieve actoren zichzelf definiëren. Dit proces van identization is bij de OSS beweging gestart met de oprichting van de FSF door Richard Stallman, en het kreeg een sterke duw in de rug met de publicatie van "The Cathedral and the Bazaar" door Eric S. Raymond (1999), het essay dat de term 'open source software' lanceerde. Aangezien identization een proces is, is het iets dat blijvend moet onderhouden en vernieuwd worden. De oprichting van een organisatie als de

Free Software Foundation is zo een zelfreflexieve handeling waarbij creatief omgesprongen wordt met identiteit, aangezien ze doelstellingen voorop stelt die geen bestaand klassenconflict vertegenwoordigen, en die op het eerste zicht geen uiting zijn van een specifiek klassenbelang. Er wordt met andere woorden een nieuwe identiteit gecreëerd die niet gebaseerd is op reeds bestaande entiteiten en die nieuwe categorieën definieert. En als er al een a-priori identiteit bestond vóór de oprichting en conceptualisatie van de Free Software Foundation, welke zou dat dan wel geweest zijn? De enige vergelijkbare collectieve identiteit die reeds bestond vóór de institutionalisatie van de OSS beweging was de identiteit van de kleine hackercultuur en computerlaboratoria in de Verenigde Staten in de jaren 1970. Die identiteit was echter helemaal niet geconstrueerd en zelfreflexief op de manier die door Melucci omschreven wordt. De *modus agendi* van de hackercultuur was helemaal niet gericht op het propageren van een ideaal van free software, maar gewoon op het delen van programmeercode met de peer-group in een sociale configuratie die leek op verwantschapsbanden (Zeitlyn, 2003). Er kan dus geargumenteed worden dat de sprong van de oorspronkelijke hackercultuur, die dezelfde principes van softwareproductie hanteerde dan de OSS beweging van vandaag, naar de Free Software Foundation een dermate groot verschil inhoudt dat er bij de laatste sprake is van een zelfreflexief proces met betrekking tot het construeren van een identiteit.

Het proces van construeren van identiteit en het zichzelf constant vernieuwen is een eigenschap van open gemeenschappen in het algemeen, en dus ook van de OSS beweging. Vooral bij het behandelen van kritieke zaken die bepalend zijn voor de afbakening en richting van het ideologisch discours in een open gemeenschap wordt een zelfreflexieve discussie gevoerd over de betekenis van die openheid. Dit kan aanzien worden als een test voor de gemeenschap. In de OSS beweging, als er een deel van de achterban niet tevreden is met de resultaten kunnen ze altijd de programmeercode van een softwareproject gebruiken om zich af te splitsen en het project verder te zetten op de manier die ze zelf het beste achten.

Een dergelijke zelfreflexieve discussie in een kleine open source gemeenschap kan gevonden worden in een studie van Elliot & Scacchi (2003). In deze studie wordt een tekstanalyse gedaan op het logbestand van een discussie op een chatkanaal. De discussie gaat over het gebruik van *non-free* software om documentatie voor een open source softwareproject aan te maken. In het verloop van de discussie wordt duidelijk op een zelfreflexieve manier de vraag gesteld of het acceptabel is dat er non-free software gebruikt wordt voor het maken van documentatie voor een free-software project. Dit is een belangrijk issue voor de collectieve identiteit van de deelnemers aan het project. Enkele

quotes uit deze (drie dagen durende) discussie:

“<reinhard> we accept contributions without regarding what tools were used to do the work”

“<CyrilB> We need to be able to modify the code and we can't modify Adobe files with freesoftware...We need people do be able to use free softwares.”

“<CyrilB> neilt: you are compromising our freedom by using non-free software: we can't modify and/or redistribute the source vector file.”

“<chillywilly> lyx requires non-free software

<Maniac> lyx rules

<chillywilly> should that be acceptable for a GNU project?

<jcater> chillywilly: basically, given the time frame we are in, it's either LyX documentation with this release, or no documentation for a while (until we can get some other stinking system in place)

<jcater> pick one :)

<chillywilly> use docbook then ”

Er is in deze discussie een meningsverschil betreffende de afbakening en richting van het ideologisch discours, met name of het gepermitteerd is om non-free software te gebruiken voor het maken van documentatie. Het contra-argument is dat het onmogelijk is om die documentatie aan te passen met open source software, en het pro-argument bestaat vooral uit praktische overwegingen. Richard Stallman heeft een hoofdstuk in zijn essays gewijd aan deze problematiek, getiteld “Free Software Needs Free Documentation” (Stallman 2002).

De opzet van het onderzoek van Elliot & Scacchi was om een theorie te creëren die beschrijft hoe OSS gemeenschappen software maken en hoe de culturele overtuigingen van die gemeenschappen een invloed hebben op de manier van produceren van software. Dit is niet de context waarin deze case hier aangehaald wordt; hier gaat het enkel om het zelfreflexief proces waarmee de OSS

gemeenschap haar identiteit en normen vastlegt en bijstuurt. De validiteit van dit argument blijft.

4.3.2 Klemtoon op de democratisering van de samenleving

Deze dimensie komt tot uiting in zowel de eigen organisatie van NSM's als in hun doelstellingen naar buiten toe, zowel intern als extern dus.

NSM's zijn opgebouwd vanuit een grass-roots politiek die zorgt voor de creatie van horizontale organisaties, met een directe democratie in een los verband op het nationaal niveau. Hun doelwit is het publieke domein van de civil society eerder dan de economie of de staat. Ze kaarten kwesties aan van democratisering van structuren in het alledaagse leven met de nadruk op vormen van communicatie en collectieve identiteit. (Cohen 1984)

Wat betreft de OSS beweging is er slechts één punt dat afwijkt van deze beschrijving van Cohen, met name het “los verband op nationaal vlak”. De OSS beweging is georganiseerd op het internet en is dus geen “los verband op nationaal niveau”. Men kan stellen dat er sprake is van een *time-space distancing*, het sociale systeem van de OSS beweging is uitgerokken over de *time-space* op basis van mechanismen van sociale en systeemintegratie (Giddens, 1990). Er moet natuurlijk ook rekening gehouden worden met het feit dat er in 1984, toen Cohen zijn paper publiceerde er nog geen sprake was van internet, en de globalisering nog in de kinderschoenen stond (er was zelfs nog geen anti-globalistische of anders-globalistische beweging).

De grass-roots opbouw, de horizontale organisatie, en de directe democratie zijn eigenschappen waarvan heel eenvoudig kan aangetoond worden dat de OSS beweging ze heeft. De OSS beweging richt zich tot de gebruikers van de software, ze vraagt om feedback en medewerking om op die manier zichzelf te verbeteren en versterken. Hoe? Broncode van programma's is vrij beschikbaar voor iedereen met een internetaansluiting om in te kijken, om te controleren, om te verbeteren, om aan te passen aan de eigen noden, enzovoort. Een studie van Jennifer Kuan (Kuan, 2000) stelt een mathematisch model voor van softwareproductie waarbij OSS gedefinieerd wordt als “*consumer integration into production*”. Hiemee wordt duidelijk aangegeven dat het de gebruikers zelf zijn die meewerken aan het realiseren van open source software. Er wordt ook constant gevraagd vanuit de OSS gemeenschap om deel te nemen en een bijdrage te leveren. Dit patroon van recruterings op vrije basis kan teruggevonden worden bij veel softwareprojecten in de vorm van banners en

uitnodigingen die op hun websites staan.

Enkele quotes van webpagina's van bekende open source software projecten:

Get Involved with Mozilla

There are many ways for you to get involved with the Mozilla project.

If you're a Web developer, check out the Mozilla Development Center, a comprehensive resource for developers building next-generation Web sites, applications and services.

To get involved with the development of our products, be sure to visit the Mozilla Project. There's lots of exciting work to choose from, and we're always looking for new and talented contributors.

Mozilla Firefox webbrowser, <http://www.mozilla.com/developers/>, laatst bezocht op 10/07/2006

Disclaimer: Most of the documents listed on this page are provided by users of R. The R core team does not take any responsibility for contents (except when explicitly named as author), but we appreciate every effort to create R-related documentation very much and encourage everybody to contribute to this list!

R-Project statistisch pakket, <http://www.r-project.org/other-docs.html>, laatst bezocht op 10/07/2006

Contributing to OpenOffice.org - 2006-07

OpenOffice.org always welcomes new contributors - especially new programmers who can contribute. But no matter what your skills and interests are, there is a place here for you. Here are some areas where you can contribute: Programming, Graphics & Art, Writing, Marketing, Helping Users, Language Communities, Quality Assurance (QA), Monetary Donations.

Before submitting your work, please read the 'Guidelines for Participating in OpenOffice.org' document, found here. It will enumerate to you how contributions will be used, and how the OpenOffice.org community organises its collaboration.

OpenOffice office suite, <http://contributing.openoffice.org/>, laatst bezocht op 10/07/2006

Participate

Every Ubuntu user can participate in the Ubuntu community. Here are some starting points for people who want to help shape the direction that Ubuntu takes.

You can participate in the Ubuntu community on many levels, from simply giving advice to fellow Ubuntu users to becoming a maintainer of core packages. We welcome new drive and ideas and any contributions to improve Ubuntu and spread Free Software. Anyone who has made significant contributions to the Ubuntu community can be recognized as an Ubuntu Member, giving you the right to vote on defining the goals and vision that drive us. The membership process is described in detail here.

Ubuntu Linux besturingssysteem, <http://www.ubuntu.com/community/participate>, laatst bezocht op 10/07/2006

Deze illustraties maken duidelijk dat iedereen mag deelnemen, kan deelnemen, en zelfs gevraagd wordt om deel te nemen. De klemtoon op democratisering die door Cohen als kenmerk van NSM naar voor gebracht wordt, is duidelijk aanwezig.

Er wordt ook een structurele garantie gecreëerd dat die democratische werking moet garanderen in de vorm van de GPL. Namelijk, als een bepaalde groep van gebruikers niet tevreden is met de richting die een softwareproject uitgaat, kan die groep gewoon de broncode van de software als basis nemen om zelf een eigen aangepaste versie van de software te gaan ontwikkelen (ze zijn natuurlijk verplicht door de GPL om de nieuwe aangepaste versie opnieuw vrij te geven onder dezelfde GPL licentie). In het jargon heet een dergelijke gebeurtenis een fork (engels): een softwareproject splitst zich in twee aparte projecten⁴. Zoals ook in de voetnoot vermeld, is er een grote sociale druk tegen het splitsen van projecten. Er moet al een relatief grote steun binnen de gemeenschap zijn vooraleer een project opgesplitst wordt in twee afzonderlijke takken. De sociale

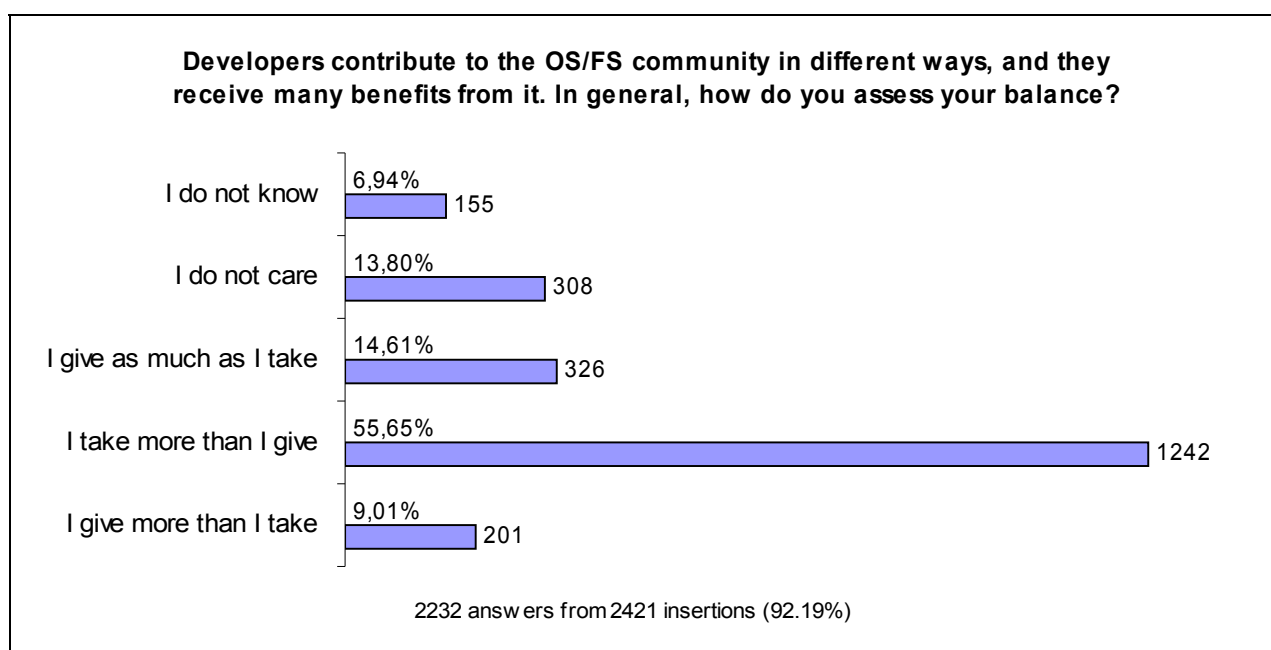
⁴ In de Jargon-file (<http://catb.org/~esr/jargon/> versie 4.4.5), die een soort van verklarend woordenboek is voor de gemeenschap van hackers, wordt het volgende gezegd over forks: “An open-source software project is said to have forked or be forked when the project group fissions into two or more parts pursuing separate lines of development (or, less commonly, when a third party unconnected to the project group begins its own line of development). Forking is considered a *Bad Thing* — not merely because it implies alot of wasted effort in the future, but because forks tend to be accompanied by a great deal of strife and acrimony between the successor groups over issues of legitimacy, succession, and design direction. There is serious social pressure against forking. As a result, major forks (such as the Gnu-Emacs/XEmacs split, the fissionings of the 386BSD group into three daughter projects, and the short-lived GCC/EGCS split) are rare enough that they are remembered individually in hacker folklore.”

druk tegen het “forken” van een project kan eenduidig gelabeld worden als directe democratie in werking. Er is druk tegen forken omdat het een zekere verspilling van mankracht inhoudt, en dus druk om de consensus te bewaren tussen de medewerkers (en gebruikers) van een softwareproject over het design van de software. Tot op het punt natuurlijk dat een fork van een project niet meer tegen te houden valt en er twee verschillende programma's groeien uit één. Softwareprojecten zijn immers nog altijd een tools die noodzakelijk moeten mee evolueren met veranderende noden en doelen van de informatiesamenleving willen ze niet gedoemd zijn tot uitsterven. Verandering is onvermijdelijk en forks ook, ondanks de druk om ze te voorkomen.

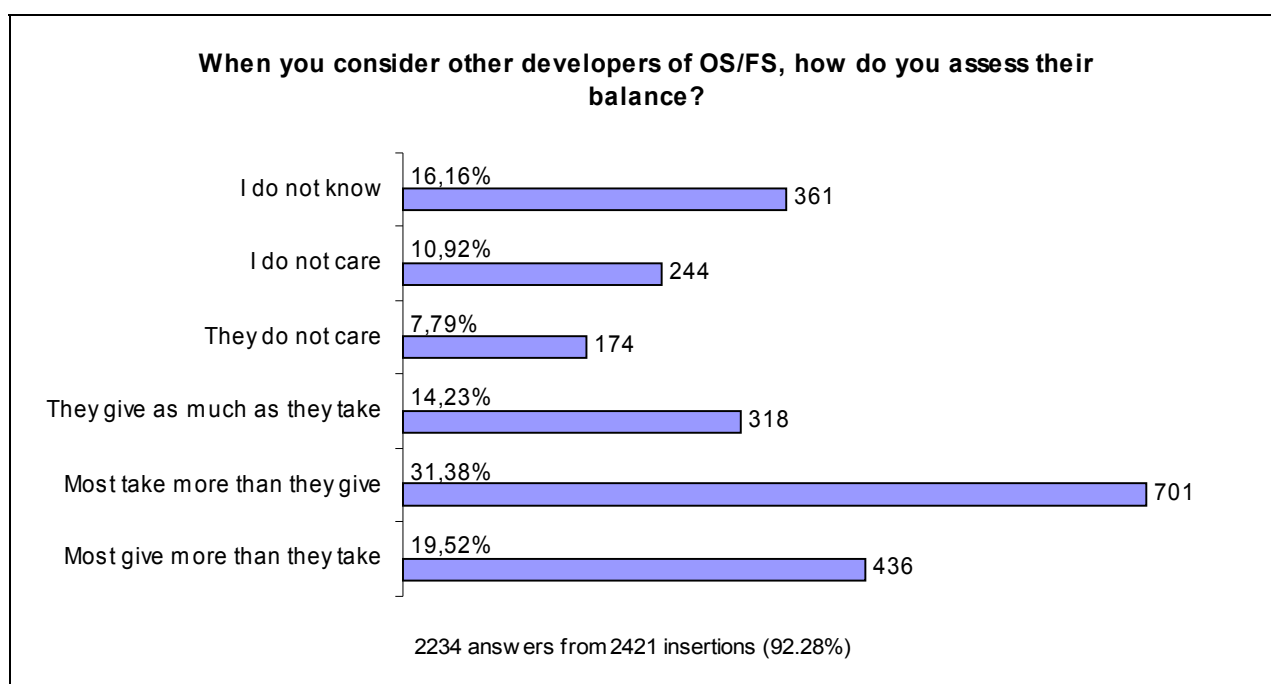
De directe democratie binnen de afzonderlijke softwareprojecten gaat onvermijdelijk samen met een horizontale organisatie. De institutionele organisatie van open source software projecten wordt heel goed omschreven in termen van geschenkeneconomieën en verwantschapsnetwerken. Wat we zien in deze sociale configuraties is de combinatie van een geschenkeneconomie met symbolisch kapitaal en vriendschap die lijkt op verwantschap. Een dergelijk model van ruil wordt beschreven door Zeitlyn in een poging om verschillende theorieën tezamen te brengen voor deze specifieke nieuwe situatie (Zeitlyn, 2003). De twee belangrijkste concepten van deze theorie, symbolisch kapitaal en geschenkeneconomie, komen uit theorieën van Bourdieu en Mauss. Geschenkeneconomie wordt omschreven door Marcel Mauss in *Essai sur le Don* (1923-4), vertaald in het engels als *The Gift* (1954). Het belangrijkste punt van Mauss is dat bij een geschenk, de band tussen schenker en het geschenk blijft bestaan. Er gaat iets over van de schenker op het geschenk en dat zorgt voor een wederdienst. In de open source gemeenschap is dit het geven van een stuk programmacode. Door het geven van code ontstaat er een verplichting bij de anderen in de gemeenschap om meer code terug te geven, waarvan de terugbetaling niet direct of meteen gebeurt. Hierdoor ontstaat een morele langdurige relatie tussen de partijen. Deze conceptualisatie van het functioneren van open source gemeenschappen door Zeitlyn maakt duidelijk dat deze gemeenschappen horizontaal georganiseerd zijn in een systeem van schenken van bijdragen. Het moet wel opgemerkt worden dat dit vooral de kleinere softwareprojecten betreft. Een aantal grotere projecten worden gesponsord door commerciële ondernemingen die programmeurs betalen om open source software te maken⁵.

⁵ Zoals SUSE Linux gesponsord door Novell, <http://www.novell.com/linux/> ; Redhat/Fedora gesponsord door IBM, <http://www.redhat.com/> , en soms is een groot open source project een commerciële onderneming op zich zoals MySQL, <http://www.mysql.com/>. Er moet wel opgemerkt worden dat de redenen waarom bedrijven investeren in OSS niet zo duidelijk zijn dan de redenen van individuen om te participeren. IBM bijvoorbeeld beweert tot op heden reeds meer dan één miljard dollar te hebben geïnvesteerd in enkel Linux. Er zijn wel enkele papers die enige

Data uit het onderzoek van Ghosh (2003) toont een kwantificering van deze ruildimensie:

TABEL 5. Univariate weergave van vraag 26 uit de FLOSS survey van Ghosh (2003)

TABEL 6. Univariate weergave van vraag 27 uit de FLOSS survey van Ghosh (2003)

aandacht schenken aan het onderwerp van corporate sponsorship, ondermeer door Lerner en Tirole (2002) en door Schmidt en Schnitzer (2002), maar de aandacht van onderzoek is vooral gericht op de motieven van individuen.

Deze data geeft meer inzicht in de perceptie van de gemeenschap en van de ontwikkelaars hun eigen rol in vergelijking met die van anderen. Het is opvallend hoe positief men de anderen percipieert in termen van geleverde bijdragen. Dat de anderen meer geven dan ze eruit halen, krijgt 20% van alle antwoorden. In vergelijking met 9% van de respondenten die dat van zichzelf zeggen is een vrij groot contrast. Waarschijnlijk kan dit verklaard worden doordat het gebruik van open source software sowieso hoger ligt qua aantal gebruikte softwarepakketten dan het aantal projecten waaraan bijgedragen wordt. Alsook, de kennis die de ontwikkelaars met elkaar delen: kennis die voor de ene partij gekend en voor de hand liggend is, is dat niet voor de andere partij die er bijgevolg meer waarde aan hecht.

De dimensie van democratisering van de samenleving komt ook tot uiting in de doelstellingen van de beweging naar buiten toe. Bij Elliot & Scacchi (2003) vinden we een indeling van deze dimensie in *formal practices* en *informal practices and norms*. De *formal practices* van de OSS beweging die overeenkomen met de dimensie van democratisering van de samenleving worden in hoofdzaak vertegenwoordigd door de GPL. Deze softwarelicentie is een soort van bovenbouw in marxistische betekenis. Het is de structuur die erover waakt dat de productievormen van open source software blijven voortbestaan. En dit op een manier die mijns inziens geen enkele andere structuur haar heeft voorgedaan, namelijk via een systeem van licentiëring waardoor het product onlosmakelijk verbonden is met de manier waarop het geproduceerd is. De manier waarop dit gebeurt (copyleft) wordt uitgelegd door Richard Stallman, in zijn verzamelde essays:

The goal of GNU was to give users freedom, not just to be popular. So we needed to use distribution terms that would prevent GNU software from being turned into proprietary software. The method we use is called copyleft. Copyleft uses copyright law, but flips it over to serve the opposite of its usual purpose: instead of a means of privatizing software, it becomes a means of keeping software free. The central idea of copyleft is that we give everyone permission to run the program, copy the program, modify the program, and distribute modified versions—but not permission to add restrictions of their own. Thus, the crucial freedoms that define “free software” are guaranteed to everyone who has a copy; they become inalienable rights. For an effective copyleft, modified versions must also be free. This ensures that work based on ours becomes available to our community if it is published. When programmers who have jobs as programmers volunteer to improve GNU software, it is copyleft that prevents their employers

from saying, “You can’t share those changes, because we are going to use them to make our proprietary version of the program.”⁶ (Stallman 2002)

Het enige wat enigszins afdoet aan de kracht van de GPL als structuur is dat ze afhankelijk is van het bestaan van copyright en een functionerende rechtsstaat die dat copyright kan afdwingen. Maar de afhankelijkheid rijkt ook niet zo heel ver... immers, als er geen (afdwingbaar) copyright bestond was er ook geen nood aan een copyleft en de GPL.

Hier is nog een quote van de website van de FSF over het succes van de GPL:

“In fifteen years of use, version 2 of the GNU General Public License has succeeded beyond our expectations. It has nurtured a spirit of cooperation and trust that has enabled a worldwide community of user/developers to release an extraordinary range of free software. The underlying principle of respect for users' right to cooperate has spread beyond the field of software, to inspire many other creative and scientific endeavors. The succes of the GPL is due to its fundamental design principle: the protection of users' freedom to work individually or together to make software do what they wish.” <http://gplv3.fsf.org> – laatst bezocht op 20/07/2006

De *formal practice* van de GPL wordt gecomplementeerd door *informal practices* van de gemeenschap van softwareontwikkelaars. Zoals hierboven vermeld geeft het copyleft en de GPL aan actoren de vrijheid om geld te vragen voor hun product en diensten. In de praktijk echter komt dit niet of nauwelijks voor. Elk programma dat gedekt wordt door de GPL is vrij en gratis beschikbaar op internet, ondanks het feit dat er met die verspreiding toch bepaalde kosten gepaard gaan (bandbreedte kost ook geld). Wat we zien is dat er verschillende organisaties en instituties zijn die de software en de broncode gratis en onvoorwaardelijk ter beschikking stellen om te downloaden (<http://www.belnet.be> is daar één van, gegroeid vanuit de Belgische universiteiten). Dit

⁶ Het is belangrijk dat de free software die bereikt wordt door copyleft en de GPL, ook toelaat om geld te vragen voor de productie en verspreiding ervan. De mogelijkheden om er geld mee te verdienen zijn wel beperkt doordat met elke verkochte kopie van de software de broncode meegeleverd wordt, en omdat het iedereen vrij staat om het daarna weer gratis verder te verspreiden. Het economisch model dat bij dergelijke software hoort is veel meer gebaseerd op ondersteuning-na-verkoop en de *customization* van verkochte software aan specifieke noden van een klant.

gedrag kan niet verklaard worden door een model van rationeel-economische actoren omdat dit een verlieslatende activiteit is zondermeer. Er wordt zelfs geen datamining gedaan die dit verlies enigszins zou kunnen motiveren. Dit is een *informal practice* die niet voortkomt uit de GPL, maar uit de ideologie van de open source gemeenschap.

Wat betreft de *informal practices* zijn er nog een aantal praktijken op het microniveau die kunnen onderscheiden worden, zoals publieke mailing lijsten, publieke communicatie op IRC⁷, en het openbaar beschikbaar stellen van archieven van diezelfde mailing lijsten en IRC conversaties. Er is met andere woorden een geest van openheid en democratie die in de gemeenschap leeft.

De tabel van Elliot & Scacchi (2003) is tot stand gekomen door een onderzoek met een andere onderzoeksvraag dan de context hier. Ze wilden namelijk aantonen op welke manier de ideologie van de FSF vorm geeft aan de praktijk van de softwareontwikkeling in een OSS gemeenschap door middel van analyse van archieven van irc conversaties. De onderstaande tabel (tabel 7) is een resultaat van die analyse door het gebruik van grounded theory (Glaser & Strauss 1967). De redenering van hoe deze praktijken van softwareontwikkeling samengaan met democratisering van de samenleving is er gewoon op geënt.

Als laatste punt hierbij wil ik nog opmerken dat er een diffusie heeft plaatsgevonden van de technieken van de GPL licentie en haar achterliggend gedachtengoed naar andere gebieden van kennisproductie. Een voorbeeld hiervan is “open source genetics”.

⁷ Internet Relay Chat, dit is een communicatiemedium op het internet waarbij iedereen die over een irc programma beschikt verbinding kan maken met een centrale server en kan deelnemen aan groepsconversaties in verschillende kanalen.

Content Themes		Practices		Artifacts
Espoused	Tacit	Formal	Informal and Norms	Electronic Artifacts
Belief in Free Software		GPL license required for all free software. Policy to use free software tools used for free software development. Use of CVS for code modifications and releases. Volunteer work (no pay) to produce software.	Combined use of free and non-free software for free software development. Open disclosure of all code and documents. Mailing list for work (technical issues) and IRC for social (Having fun) and work issues. Consulting work for profit to businesses using GNUe.	Free downloadable source code and documentation. Archived IRC logs, Kernel cousins.
Belief in Freedom of Choice		Flat structure to management (no top person in charge). Assignments selected from website list.	<i>Informal management</i> of people completing assignments. People inquire and take tasks from “talking” on IRC.	Use of home or other self-obtained computer and self-selected software for development. Double Choco-Latte (in-house project management)
	Value in Community	<i>Immediate acceptance</i> of new contributors without a resume or reference check.	Contributors motivated to build and preserve free software community. Informal/Impromptu realtime code and documentation reviews.	Sign-up on website. Archived IRC logs. Kernel cousins
	Value in Cooperative Work	Flat Management structure; organic assignments; non-profit organization	Mitigation and resolution of conflict over IRC; Working together to find real-time solutions	Archived IRC logs, Kernel cousins

TABEL 7. Elliot M., Scacchi W., 2003, *Free Software: A Case Study of Software Development in a Virtual Organizational Culture*

4.3.3 Zelfbegrenzing / self-limitation

De derde nieuwe dimensie van sociale bewegingen bij Cohen is zelfbegrenzend radicalisme. De hedendaagse collectieve actoren accepteren het bestaan van de formele democratische staat en de markteconomie. De strijd van de NSM's gaat om het reorganiseren van de bestaande relaties

tussen economie, staat, en samenleving, en om het hertekenen van de grens tussen publiek en privé of tussen systeem en leefwereld (Habermas, 1987). Hiervoor worden publieke ruimtes gecreëerd (die voordien afgeschermd waren) waarin het mogelijk is om hun identiteit tot uitdrukking te brengen en hun eisen naar voor te brengen.

Hetgeen de sociale bewegingen tegenhoudt van te veranderen in een revolutionaire ondergrondse beweging is het feit dat ze enige mate van structurele differentiatie toch aanvaarden. Bovendien, de organisatie van een beweging wordt door de actoren niet aanzien als een hulpmiddel om een doel te bereiken; om te groeien naar een grote confrontatie met de staatsmacht. Integendeel, democratisch gestructureerde groeperingen en publieke ruimtes - een veelheid van types van politieke actoren en actie binnen de *civil society* - worden gezien als doel op zich. Actoren interpreteren hun acties als pogingen om de democratische politieke cultuur te hernieuwen en om de normatieve dimensie van sociaal handelen opnieuw te introduceren in het politieke leven. Dit is de betekenis van zelfbegrenzend radicalisme (Cohen 1985).

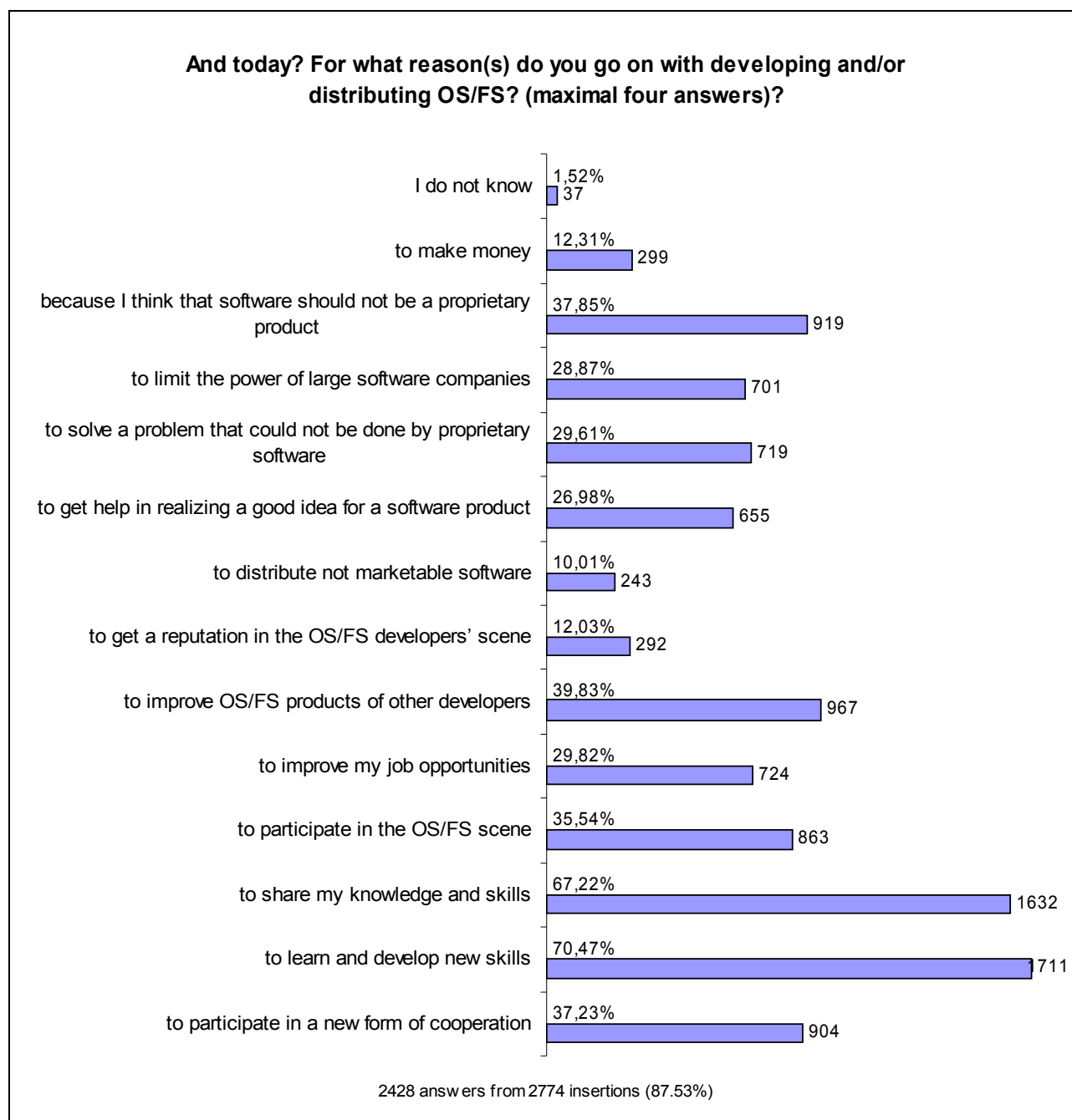
Als we dit concept zouden toepassen op de OSS beweging, kunnen we kijken naar de doelen van de beweging en naar de manier waarop de deelnemers zelf de OSS beweging zien. Bekijken ze de organisatie als waardevol doel op zich, eerder dan een hulpmiddel om confrontatie aan te gaan? Om op deze vraag te antwoorden is het nodig om te kijken op welke manier deze dimensie zich zou kunnen uiten in de OSS beweging. Met andere woorden, nagaan hoe de idee van “*organisatie als waardevol doel op zich*” en “*confrontatie met de staatsmacht*” kunnen geoperationaliseerd worden, en daarna bepalen in welke mate deze dimensies aanwezig zijn in de OSS beweging.

Een probleem hierbij is mijns inziens de confrontatie met de staatsmacht waar Cohen van spreekt. Zijn opvatting van de staat is er één van een staat die een obstakel is voor de doelstellingen van verschillende sociale bewegingen. Deze repressieve staat lijkt niet helemaal overeen te komen met de werking van de huidige westerse democratieën. De sociale bewegingen in het westen worden niet onderdrukt. De werking van de overheid maakt dat groeperingen en lobby's in de politieke arena moeten opboksen tegen elkaar om hun eisen op de politieke agenda te krijgen, dus geen onderdrukking op een directe manier. De confrontatie waar Cohen van spreekt is dan eerder een botsing tussen de OSS beweging en de lobbygroepen van machtige softwarebedrijven (met Microsoft voorop), met de staat (of andere supranationale instellingen) als rechter.

In de percepties van OSS participanten kan de waardevolheid van de beweging enerzijds en de confrontatie met instituties anderzijds opgevat worden als twee uitersten op een continuum. Volgens Cohen bevinden NSM's zich aan de kant van het waardevol achten van de beweging en

haar activiteiten.

De studie van Ghosh (2003) bevat data die kunnen helpen om aan te tonen dat de OSS beweging zich wel degelijk profileert als een NSM volgens dit criterium van Cohen. De vraag die Ghosh stelde heeft betrekking op de motivering van leden om te blijven meewerken aan het ontwikkelen/verspreiden van open source software. Deze vragen kunnen ingedeeld worden in twee categorieën. Eén categorie die peilt naar de *beweging als doel op zich*, en een tweede categorie die peilt naar de *confrontatie dimensie*.

TABEL 8. Univariate weergave van vraag 7.2 uit de FLOSS survey van Ghosh et al., 2002

Een factoranalyse om de twee kanten van deze dimensie bloot te leggen lijkt te bevestigen dat er twee tegengestelden op hetzelfde continuüm zijn, en dat de meerderheid van de respondenten in de studie van Ghosh duidelijk niet gericht zijn op confrontatie. Vooreerst toch enkele caveats: de resultaten van deze factoranalyse moeten in het juiste licht gezien worden, namelijk dat de vraag van Ghosh niet bedoeld was om te peilen naar het criterium hier ter zake, en dat de respondenten maximaal slechts vier antwoorden mochten aanduiden. Indien er betere data beschikbaar zouden zijn met een vragenlijst die ontworpen is om deze dimensie te bevragen zou het resultaat waarschijnlijk veel sterker zijn.

	Component 1	Component 2
to participate in a new form of cooperation	0,392	0,378
to learn and develop new skills	0,592	0,141
to share my knowledge and skills	0,536	0,267
to participate in the OS/FS scene	0,526	0,104
to improve my job opportunities	0,571	-0,066
to improve OS/FS products of other developers	0,480	0,242
to get a reputation in the OS/FS developers' scene	0,483	-0,075
to distribute not marketable software	0,161	0,397
to get help in realizing a good idea for a software product	0,391	0,360
to solve a problem that could not be done by proprietary software	0,227	0,379
to limit the power of large software companies	0,090	0,615
because I think that software should not be a proprietary product	0,001	0,621
to make money	0,222	0,179
I do not know	-0,070	-0,037
Extractie Methode: Principale Componenten Analyse, Rotatie Methode: Oblique		

TABEL 9. *Factorladingen na analyse met twee componenten en oblique rotatie*

Het totaal van de variantie dat verklaard wordt door de achterliggende factoren bedraagt 16,2% voor de eerste component en 8,6% voor de tweede component.

De factorladingen hebben in veel gevallen kruisladingen, maar zoals eerder gezegd komt dit waarschijnlijk doordat de respondenten maximaal vier antwoorden mochten aanduiden en doordat de vraag niet geoperationaliseerd is om dit criterium te meten. Desondanks zijn er toch enkele variabelen die goed scoren op één van beide componenten, zoals de tweede (vaardigheden), vierde (participatie), vijfde (jobmogelijkheden), zevende (reputatie), die goed scoren op de eerste component. De elfde (anti-ondernemingen) en twaalfde (anti-proprietary) scoren dan weer goed op de tweede component. De eerste component kan dan benoemd worden als het waardevol achten van de activiteit van deelnemen aan de OSS beweging, en de tweede component als het gefocust zijn op

confrontatie. Gegeven de antwoorden in tabel 8 lijkt het duidelijk dat de meerderheid van de participanten hun participatie belangrijker vinden dan de uiteindelijke outcomes.

4.3.4 Focus op culturele kwesties

Het is onder andere ook Touraine die de culturele kwesties behandelt in zijn analyse van NSM's. Hij definieert sociale bewegingen als normatief georiënteerde interacties tussen tegenstanders die elk conflicterende interpretaties en tegengestelde maatschappelijke modellen hebben van een gedeeld cultureel domein (Touraine 1981:31-32). In tegenstelling tot andere theoretici die puur cultureel werken, waarschuwt Touraine dat een puur theoretische focus op het culturele, de studie van de creatie van collectieve identiteit, parallel zou lopen met de gelijkaardige inspanningen van hedendaagse collectieve actoren om hun eigen ideologische representatie van sociale relaties te construeren (direct, democratisch en communaal, als utopie van organisatie van de gehele samenleving). Het zou ook parallel lopen met de tendens van de collectieve actoren om hun ontwikkeling van identiteit (en de uitdrukking ervan) gelijk te stellen met de culturele inzet van de strijd. Alhoewel de gerichtheid op het culturele niet kan gescheiden worden van sociaal conflict, dringt Touraine toch aan dat er een objectief cultureel domein bestaat dat gedeeld wordt door de conflicterende partijen.

De focus op culturele kwesties uit zich bij de OSS beweging in haar strijd tegen beperking van de vrijheid van de burger: de vrijheid om de programmeercode te bekijken van alle software die ons leven stuurt, en de vrijheid om de software te gebruiken die hij wil, zoals hij wil, op het platform dat hij wil. Dat dit niet vanzelfsprekend is wordt pas duidelijk als je met open source software begint te werken. Alhoewel de meeste open source software tegenwoordig wel kan samenwerken met commerciële software, is dit niet vanzelfsprekend maar het resultaat van jaren ontwikkeling. Een Microsoft Word document openen met OpenOffice, bestanden delen over een netwerk tussen een computer die op GNU/Linux draait en een Windows computer, Windows programma's installeren op een GNU/Linux computer, een Windows harde schijf lezen onder een ander besturingssysteem, enzovoort... Al deze mogelijkheden zijn er gekomen door *reverse engineering*⁸.

⁸ Reverse engineering is een techniek die gebruikt wordt om een programma te maken dat functionaliteit moet imiteren van een ander programma waarvan de broncode niet gekend is. Bijvoorbeeld, om bestandsdeling met Windows computers mogelijk te maken op een GNU/Linux computer heeft een groep van open source

Microsoft heeft het met hun anticompetitieve praktijken zover gedreven dat ze reeds meermaals veroordeeld zijn (slachtoffers van deze praktijken waren onder andere Netscape, Wordperfect, Novell, Real Software, ...). Onder andere de veroordeling in de Europese Unie waarbij de rechter bevolen heeft dat Microsoft hun API's⁹ moest documenteren op straffe van boete als ze dit niet zouden doen. Dit vonnis dateert reeds van 2003 en tot op heden heeft Microsoft nog steeds geen documentatie geleverd die voldoet aan de eisen van de EU. De dwangsom die is begonnen lopen een jaar na het vonnis bedraagt ondertussen miljarden euro's. De enige plausibele reden die Microsoft kan hebben voor het niet publiceren van de volledige documentatie is volgens opiniestukken omdat het commercieel voordeliger is om de boete te ondergaan dan om de documentatie vrij te geven en de concurrentie vrij baan te geven om volledige interoperabiliteit met Windows te bereiken (<http://www.cnn.com/2004/BUSINESS/03/24/microsoft.eu/>). De concurrentie omvat hier zowel de open source software als commerciële software.

De praktijk van het binden van de gebruikers aan een technologie, aan een bepaald bestandsformaat, aan een bepaald softwarepakket is wat nu volop gebeurt. Het schoolvoorbeeld hiervan is DRM¹⁰ omdat het zich bij uitstek bevindt op het culturele domein dat bestaat uit digitale multimedia.

Momenteel voert de FSF een campagne tegen DRM met de titel “DRM, defective by design”.

Waar DRM op neerkomt is encryptie. DRM is de technologie die bestanden encrypteert waardoor ze niet door iedereen kunnen geopend en gekopieerd worden. De meest bekende DRM technologie is die van de Apple iTunes Music Store (iTMS). Muziek die daar aangekocht wordt kan enkel afgespeeld worden op manieren die door Apple bepaald worden. In casu: op een iPod mp3 spelers (een product van Apple), met het iTunes programma op computer (ook een product van Apple), of

ontwikkelaars gekeken naar elke bit die verstuurd werd tussen twee Windows computers. Vervolgens werd er door trial & error geprobeerd om een open source programma te schrijven dat het netwerkprotocol van de Windows bestandsdeling kon nabootsen. Dit is ondertussen grotendeels gelukt, maar het blijft een lopend project met de bedoeling om de interoperabiliteit te perfectioneren. (dit specifiek softwareproject heet SAMBA, <http://www.samba.org>)

⁹ Application Programming Interface is eigenlijk niet meer dan de “taal” waarmee programma's met elkaar en met het besturingssysteem communiceren. De API's van Windows zijn dermate selectief/slecht/niet gedocumenteerd waardoor sommige functionaliteiten niet beschikbaar zijn voor derden, en waardoor de eigen programma's van Microsoft, die er wel gebruik van kunnen maken, een voordeel hebben.

¹⁰ Digital Rights Management is een nieuwe technologie die doorgedrukt wordt door content providers die hun media zoals films en muziek proberen te beschermen tegen illegaal kopiëren. De films en muziek die beschermd zijn door DRM kunnen niet gekopieerd worden, kunnen enkel afgespeeld worden op de apparatuur die de fabrikant toelaat, en op de manier die de fabrikant toelaat.

op een cd speler nadat de muziek op een cd gebrand is. Voor elk van deze methoden moet de gebruiker eerst via internet inloggen op iTMS om autorisatie aan te vragen voor de hardware die hij wil gebruiken. De licentie van iTMS bepaalt dat er maximaal vijf apparaten geautoriseerd kunnen worden om muziek af te spelen, en dat de muziek slechts eenmaal op een cd mag gebrand worden. Bovendien bevat iTMS een clausule dat Apple ten allen tijde eenzijdig de licentie kan aanpassen. De argumentatie van de FSF tegen DRM is gebaseerd op het bestaan van anti-omzeilingswetgeving. Dit wil zeggen dat als een fabrikant een beveiliging inbouwt in een product, het dan verboden is om die beveiliging te omzeilen, zelfs voor een legaal doeleinde.

“But anticircumvention lets rightsholders invent new and exciting copyrights for themselves -- to write private laws without accountability or deliberation -- that expropriate your interest in your physical property to their favor. Region-coded DVDs are an example of this: there's no copyright here or in anywhere I know of that says that an author should be able to control where you enjoy her creative works, once you've paid for them. I can buy a book and throw it in my bag and take it anywhere from Toronto to Timbuktu, and read it wherever I am: I can even buy books in America and bring them to the UK, where the author may have an exclusive distribution deal with a local publisher who sells them for double the US shelf-price. When I'm done with it, I can sell it on or give it away in the UK.” (Cory Doctorow, <http://craphound.com/msftdrm.txt>)

Hoe deze wetgeving werkt inde praktijk blijkt uit de volgende situatie:

*“The DVD is your property and so is the DVD player, but if you break the region-coding on your disc, you're going to run afoul of anticircumvention. That's what happened to Jon Johansen, a Norwegian teenager who wanted to watch French DVDs on his Norwegian DVD player. He and some pals wrote some code to break the CSS so that he could do so. He's a wanted man here in America; in Norway the studios put the local fuzz up to bringing him up on charges of *unlawfully trespassing upon a computer system.* When his defense asked, "Which computer has Jon trespassed upon?" the answer was: "His own.” (Cory Doctorow, <http://craphound.com/msftdrm.txt>)*

Het is logisch dat de FSF tegen deze praktijken fulmineert, omdat OSS ontwikkelaars in overtreding

zijn vanaf het moment dat ze software schrijven die een beperking van een commerciële onderneming overschrijdt; een beperking die overeen komt met “*private laws without accountability or deliberation*”. Mijn persoonlijke observatie hierin is dat de OSS beweging tegen deze technologieën is, deels vanuit een overtuiging van vrijheid van ideeën en cultuur, maar deels ook doordat ze door DRM geen software meer kunnen schrijven om bepaalde functionaliteiten te ondersteunen. Een rechtstreekse bedreiging van hun activiteiten dus.

Een andere campagne door de OSS beweging dateert van 2004-2005, toen het Europees parlement moest stemmen over de patentwetgeving in Europa. De kwestie van softwarepatenten is een netelige kwestie. Honderden zijn er toegekend, maar ze worden in Europa (voorlopig) niet toegepast. En daar vecht de OSS beweging ook voor om dat zo te houden.

Softwarepatenten gaat niet om het patenteren van een volledig programma, maar om het patenteren van ideeën. Deze softwarepatenten zijn patenten die software-ideeën dekken, ideeën die elke programmeur gebruikt bij het schrijven van software; zoals het patent op tabbladen, het patent op scrollbalken, enz... Bovendien is een patent een absoluut monopolie op het gebruik van een idee en is het onbeperkt afdwingbaar. Het hebben van een patent wordt door RMS omschreven met een analogie:

The best way to explain this by analogy is with symphonies. A symphony is also long and has many notes in it, and probably uses many musical ideas. Imagine if the governments of Europe in the 1700's had decided they wanted to promote the progress of symphonic music by establishing a European Musical Patent Office that would give patents for any kind of musical ideas that you could state in words. Then imagine it is around 1800, and you are Beethoven and you want to write a symphony. You will find that getting your symphony so that it doesn't infringe any patents is going to be harder than writing a good symphony. (Stallman 2002)

De hierop volgende redenering is dat softwarepatenten dezelfde beperkende invloed zouden hebben op de creativiteit en vooruitgang van de informatiesamenleving als patenten op symfonieën in de 18de eeuw zouden gehad hebben.

De culturele focus van de OSS beweging richt zich op twee instituties: copyrightwetgeving en patentwetgeving (zeker niet te verwarren met elkaar!). Deze twee wetgevingen hebben als doel om

het intellectuele eigendom te beschermen, maar doen dat op een manier waar niet iedereen mee akkoord gaat, allerm minst de OSS beweging. De OSS beweging vecht voor een alternatief dat iedereen de mogelijkheid om controle te nemen over culturele reproductie.

4.3.5 Conclusie: de OSS beweging als NSM

Dat de Open Source Software beweging een New Social Movement is lijkt wel duidelijk. De reflexiviteit met betrekking tot het creëren van een identiteit en normen, de klemtoon op de democratisering van de samenleving, de zelfbegrenzing (self-limitation), en de focus op culturele kwesties; de vier eigenschappen die Cohen poneert zijn allemaal overduidelijk aanwezig.

De OSS beweging heeft als actieterrrein het domein van de culturele reproductie, sociale integratie, en socialisatie zoals ook door Habermas wordt omschreven als eigenschappen van een nieuw soort bewegingen (Habermas 1981:34). Verder is de OSS beweging ook geënt op nieuwe contradicties in de samenleving, met name die door het digitale tijdperk ontstaan zijn. De klemtoon is verlegd van materialistische naar postmaterialistische waarden. In NSM theorie wordt gesteld dat deze eigenschap van NSM's onlosmakelijk verbonden is met naoorlogse westerse samenlevingen waar materiële overvloed en een stabiel democratisch systeem heerst. De OSS beweging past in dit plaatje, ten eerste omdat ze belang hechten aan de postmaterialistische waarden van zelfrealisatie en nood aan creativiteit, en ten tweede omdat de materiële welvaart inderdaad een enabling factor is die het mogelijk maakt voor programmeurs om software te schrijven die vrij én gratis is.

Het is door deze aanpak van het beklemtonen van postmaterialistische waarden dat klassenbelangen getransformeerd worden in universele menselijke belangen (Habermas 1981).

4.4 Methodologie van de casestudie

Snow en Trom (2002) omschrijven een onderzoeksmethode die gebruik maakt van een “*onion snowball strategy*”. Dit houdt in dat er eerst begonnen wordt met data uit het centrum van een sociale beweging, interviews, papers van vooraanstaande figuren en informatie van centrale instituties in de beweging. Vandaar wordt er overgegaan naar katalysatoren en ondersteunende

organisaties die de werking van de beweging vergemakkelijken en mogelijk maken. En dan in een verder stadium gaat het naar de doelwitten van de beweging, het veld van conflict.

Dit is een bottom-up aanpak die op een vergelijkbare manier bij Melucci (1996:384) kan teruggevonden worden in één van drie verschillende soorten van onderzoeksprocedures die hij omschrijft.

De meest voorkomende aanpak is die waarbij de onderzoeker probeert om een bepaald sociaal fenomeen bloot te leggen door middel van de observatie van collectief gedrag, gedefinieerd als bewegingen, protest, mobilisatie, enz. Dit houdt in dat er onderzocht wordt of de structurele condities van de collectieve actor een verklaring kunnen bieden voor types van geobserveerd gedrag.

De tweede onderzoeksprocedures is er één die Melucci omschrijft als “[a research procedure that] deals with the perceptions, representations and values of actors regarding their own action”. Hier worden surveys gebruikt met betrekking tot activisme om motieven van participatie na te gaan, en een subcategorie hiervan is de documentenanalyse van geschreven bronnen (ideologieën) geproduceerd door de beweging/collectieve actor. In dit geval kan men de omkaderingsactiviteiten (framing activity) van leiders gebruiken als referentiepunt (leiders zijn diegenen die de macht hebben om te spreken in naam van de beweging). Deze documentenanalyse en omkaderingsactiviteiten van leiders is hetzelfde dan wat gebruikt wordt bij de “onion-snowball-strategie”. De gelijkenis tussen deze onderzoeksprocedure die Melucci omschrijft en de onion-snowball-strategie is gelijklopend in de zin dat beide vertrekken vanuit de actor met een aanpak die duidelijk aanstuurt op een kwalitatieve benadering.

De derde en vrij recente onderzoeksprocedure betreft de kwantitatieve analyse van collectieve evenementen die ontwikkeld werd door Charles Tilly. Hij gebruikt de meest beschreven protestevenementen en enkelvoudige collectieve fenomenen als eenheid van analyse. De karakteristieken van zo een gebeurtenis zoals omvang, type actoren, type handelingen, respons, enzovoort, worden dan gecorreleerd met structurele factoren of verschillende toestanden van politieke en economische systemen.

Volgens Melucci kan elk van deze drie onderzoeksprocedures helpen om een licht te werpen op een bepaald aspect van sociale bewegingen.

Voor deze casestudie komt de derde methode echter niet aan bod aangezien de OSS beweging zich afspeelt op het internet met zo goed als geen collectieve protestacties daarbuiten die zouden kunnen gebruikt worden in een analyse.

Een combinatie van de eerste twee methodes die Melucci omschrijft zal gebruikt worden. Met betrekking tot de eerste methode die Melucci omschrijft, waarbij de onderzoeker kijkt of de structurele condities van de beweging een verklaring kunnen bieden voor de vormen van geobserveerd gedrag, zal ik pogen om een uitgebreide categorisatie op te stellen van de verschillende soorten structurele condities die een verklaring kunnen geven voor de handelingen van collectieve én individuele actoren. Met betrekking tot de tweede methode die Melucci omschrijft (percepties en waardenonderzoek) zal ik gebruik maken van de survey van Ghosh (2003).

5 De Open Source Software Beweging - Analyse

5.1 De ontstaansgeschiedenis van de Free/Libre en Open Source Software Gemeenschap

De FLOSS beweging is ontstaan in de hackercultuur van de computerwetenschappers aan de Amerikaanse universiteiten Stanford, Berkeley, Carnegie Mellon, en MIT in de jaren 1960 en 1970. Er was sprake van een kleine gemeenschap van programmeurs waartussen programmeercode constant werd uitgewisseld en verbeteringen constant aan elkaar werden getoond en met elkaar werden gedeeld. Als er nieuwe code geschreven werd verwachtte iedereen dat die ook doorgegeven werd. Ieder individu profiteerde immers ook van het werk van de groep. Het achterhouden van code was gewoonweg ondenkbaar en werd aanschouwd als verraad aan de groep.

Echter in het verdere verloop van de geschiedenis van de beweging zien we dat individuele hackers één voor één “verraad” pleegden door te gaan werken voor privé ondernemingen die software schreven en verkochten waarvan de broncode niet werd vrijgegeven. (voor een volledig overzicht verwijst ik naar <http://www.openknowledge.org/writing/open-source/scb/brief-open-source-history.html>) Eén hacker echter wilde echter het gevoel van een gemeenschap herstellen: Richard M. Stallman, die in een interview op 18 augustus 1999 het volgende daarover te zeggen had:

“I was faced with a choice. One: join the proprietary software world, sign the nondisclosure agreements and promise not to help my fellow hackers. Two: leave the computer field altogether. Or three, look for a way that a programmer could do something for the good. I asked myself, was there a program or programs I could write, so as to make a community possible again?” (<http://www.heise.de/tp/r4/artikel/6/6469/1.html>)

Stallman besloot toen in het begin van de jaren 1980 om zich in te zetten voor het maken van gratis software die de volgens hem elke gebruiker het recht moet geven om:

- Een programma te gebruiken op eender welke manier voor eender welk doel
- Het programma aan te passen naar eigen noden

- Het programma kosteloos of gratis te verspreiden
- Aangepaste versies te verspreiden zodat de gemeenschap kan genieten van de verbeteringen

In 1985 richtte Stallman dan de Free Software Foundation (<http://www.fsf.org/>) op die heden ten dage nog altijd bestaat en één van de peilers en bron van gecoördineerde actie is van de FLOSS beweging. Stallman schreef na het oprichten van de FSF in 1985 een enorm volume aan vrije software waaronder een unix-compatibel besturingssysteem GNU (GNU's Not Unix), GCC (een C compiler), GDB (debugger), Emacs (tekstverwerker), en een hele reeks andere hulpprogramma's. Er kwamen ook nog andere belangrijke bijdragen van buitenaf bij.

Om zich ervan te verzekeren dat de software altijd *free* (free as in free speech, not beer) zou blijven was er nood aan een legale basis die dit kon verzekeren, met name een licentie die op de software zou rusten en die anderen zou verbieden om de software te ontvreemden uit het publiek domein. Die licentie zou de GPL heten, de General Public License die sinds 1991 aan versie 2 (<http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html>) zit en op dit moment bijna gaat overschakelen op versie 3 (<http://gplv3.fsf.org/>). Deze unieke licentie poneert dat gebruikers de programmeercode van de software kunnen inkijken, aanpassen, en eraan toevoegen, op voorwaarde dat de aangepaste versie zelf ook weer wordt vrijgegeven onder dezelfde licentie. Het is met andere woorden een soort van virale licentie die ontvreemding van software uit het publieke domein onmogelijk maakt.

De volgende fase in het ontstaan van de FOSS beweging kwam er toen een 21 jaar oude student in zijn tweede jaar aan de universiteit van Helsinki, genaamd Linus Torvalds, een kernel (kern van een besturingssysteem) publiceerde op nieuwsgroepen op het internet onder de naam Linux. Deze kernel was hetgeen het GNU van Stallman nog miste (ondanks pogingen van Stallman en de zijnen kwam hun eigen poging maar traag van de grond). Deze publicatie van de volledige broncode van een kernel was achteraf gezien een mijlpaal in de geschiedenis van de ontwikkeling van de FOSS beweging, ondanks dat die kernel toen nog in de kinderschoenen stond. Verschillende andere programmeurs begonnen de broncode te analyseren, aan te passen, en terug door te sturen naar Torvalds om opgenomen te worden in de volgende versie van de kernel. Uiteindelijk werd Linux de de facto standaard kernel voor het GNU besturingssysteem.

De ideologie van de FLOSS beweging kristalliseerde zich in grote mate met een essay van Eric S. Raymond¹¹ getiteld *The Cathedral & The Bazaar: Musings on Linux and Open Source by an*

¹¹ Eric S. Raymond wordt op het internet en binnen de OSS beweging heel vaak aangeduid met zijn initialen ESR. Vanaf hier, als er gebruik gemaakt wordt van deze afkorting wordt, gaat het over Eric S. Raymond.

Accidental Revolutionary (opmerking: het boek wordt uitgegeven door O'Reilly, en het is ook opgevat als een constant evoluerend werk dat steeds gratis ter beschikking staat op het internet in meerdere talen, volledig in de geest van de open source ethiek). Het was Eric Raymond die de term Open Source Software voor het eerst gebruikte in dat bewuste essay, waarin hij poogde om in metaforen het verschil duidelijk te stellen tussen de open source software en de commerciële software. De commerciële software zijnde het kathedraalmodel, en de OSS, zijnde het bazaarmodel. Kathedralen worden gebouwd met een plan in gedachten, namelijk een architect ontwerpt een groot bouwwerk op voorhand en ziet erop toe dat het plan van begin tot einde wordt uitgevoerd zoals het ontworpen werd, zonder ooit proefversies te maken. Het bazaarmodel verwijst naar de aanpak van de open source-gemeenschap: geef vroeg en vaak je code vrij, besteed alles uit wat je maar kunt, wees tot in het absurde open over alles. Dit was ook de “accidental revolutionary” waar Raymond naar verwijst. Het resultaat en de dynamiek die volgde uit deze werkwijze had niemand voorspeld, maar het bleek heel effectief te zijn. Getuige de snelheid waarmee het besturingssysteem linux en de gemeenschap er rond zich ontwikkelde.

De metafoor van de kathedraal en de bazaar heeft ondertussen al veel kritiek gekregen (zie Bezroukov, http://firstmonday.org/issues/issue4_12/bezroukov/index.html) vanwege onder andere het dogmatische karakter, maar het blijft desalniettemin waardevol als mijlpaal en als manifest dat de ganse beweging enorm veel momentum heeft gegeven.

Tegelijk met de publicatie van *The Cathedral & The Bazaar* was Netscape in 1997 verwickeld in een strijd met microsoft om de dominantie in de browsermarkt, die te vergelijken was met de strijd van David tegen Goliath. Netscape werd in een hoekje gedruimd door het grote Microsoft die hun Internet Explorer browser gratis weggaf en begon te bundelen met hun Windows besturingssysteem (waarvoor ze trouwens later veroordeeld zijn wegens concurrentievervalsing). Bij Netscape ontstond de vrees dat de dominantie van Microsoft zou leiden tot het eroderen van de open standaarden op het internet en dat het uiteindelijk zou uitmonden in standaarden die enkel door Microsoft bepaald zouden worden en enkel met Microsoft software zouden werken. Beïnvloed door het essay van Raymond geloofden de managers van Netscape dat de beste manier om open standaarden op het internet te vrijwaren was door de broncode van de Netscape browser vrij te geven. En zo gebeurde het dat op 22 januari 1998 Netscape de broncode vrijgaf van hun Netscape 5.0 browser, hetgeen de FLOSS beweging een grote boost van vertrouwen gaf en geloofwaardigheid in de ogen van de zakenwereld.

Vooraf mede door deze twee gebeurtenissen (het essay van Raymond en de beslissing van

Netscape) waren de ogen van de zakenwereld en politici plots gericht op de richting die de FLOSS beweging zou uitgaan.

Wat er sindsdien gebeurd is, is veel minder gekenmerkt geweest door opvallende gebeurtenissen, en veel meer door een toenemende institutionalisering en consolidatie van waarden en belangen. Nadat er ineens veel meer ogen van buitenaf gericht waren op de Open Source Software gemeenschap kwam er veel meer interesse in de vorm van het groot kapitaal.

Ondanks het uiteenspatten van de internet zeepbel op de investeringsmarkten op 11 maart 2000 (<http://www.investopedia.com/features/crashes/crashes8.asp>) is de groei van OSS steeds blijven doorgaan, mede door de ruggesteun van enkele grote internationale softwarebedrijven die open source software in hun eigen agenda's pasten.

5.2 Het Onderscheid tussen OSS en FLOSS

5.2.1 Inhoud van het onderscheid tussen OSS en FLOSS

Er is in dit werk nog geen aandacht besteed aan het onderscheid tussen Open Source Software en Free/Libre Open Source Software. De belangrijkste reden daarvoor is omdat het verschil tussen de beide termen, en de lading die ze dekken, niet meteen zichtbaar is aan de oppervlakte.

De inhoud en betekenis van dit onderscheid wordt heel scherp aangeduid door Richard Stallman in zijn verzamelde essays. Het fundamentele onderscheid zit in de waarden die elke term inhoudt. Alhoewel men zou kunnen stellen dat ze dezelfde lading dekken is er toch een fundamenteel onderscheid. Voor de OSS beweging is de vraag of software “open source” moet zijn een praktische vraag, terwijl dat voor de Free Software beweging een ethische vraag is. Of nog: open source is een productiewijze, een methode van ontwikkelen, terwijl free software een sociale beweging is. Voor de OSS beweging is non-free software een inadequate oplossing. Voor de Free Software beweging is non-free software een sociaal probleem waar free software de oplossing voor is. (Stallman 2002) Richard Stallman omschrijft in zijn analyse de Free Software beweging en de Open Source beweging als twee kampen binnen de free software gemeenschap. De beide kampen staan echter niet vijandig tegenover elkaar en werken in veel gevallen zelfs samen aan dezelfde software,

ondanks de onenigheid over de basisprincipes.

In de praktijk komt het verschil neer op nuances en verschillende licenties die gebruikt worden voor software. De OSS beweging gebruikt nog andere licenties dan de GPL, die echter wel gebaseerd zijn op de GPL, maar die over het algemeen toch minder vrijheden toestaan voor de gebruikers. Behalve de minder strikte licenties is ook de visie van de OSS beweging minder strikt dan die van Free Software beweging. Bijvoorbeeld, de OSS beweging zal veel minder snel graten zien in een linux-distributie¹² waar non-free software ingebouwd is. Een recent voorbeeld is de java-software van Sun. Deze software was tot voor kort geen open source. Nadat Sun de broncode van hun java-software had vrijgegeven (onder strikte voorwaarden), woedde er een discussie in de free software gemeenschap over deze actie. De OSS gemeenschap werkt immers al lange tijd aan een eigen versie van java door middel van reverse engineering, maar deze blijft qua functionaliteit ver achter de clientsoftware van Sun zelf. De uiteindelijke uitkomst was dat er een aantal partijen de software van Sun onder de nieuwe licentie incorporeerden in hun linux-distributies (met restricties die voor sommigen onaanvaardbaar zijn), terwijl de Free Software beweging weigerden en meedeelden dat ze zouden blijven verder werken aan hun eigen free versie. (<http://www.internetnews.com/dev-news/article.php/3606656>)

5.2.2 Concrete gevolgen voor deze studie

De concrete gevolgen voor deze studie zijn eerder minimaal. Uit Tabel 4 (cfr supra) blijkt dat van de 2492 respondenten, er 33% zich deel voelt van de OS gemeenschap, er 20% is voor wie het niet uitmaakt, en 48% zich een deel voelt van de Free Software gemeenschap. De grootste categorie is dus voorstander van het Free Software kamp.

Los van de verhoudingen tussen aanhangers binnen de free software gemeenschap, is ook nog gebleken dat het onderscheid voor de meeste redeneringen en observaties in dit werk geen verschil uitmaakt. De free software gemeenschap kan aanzien worden als één gemeenschap met twee kampen zonder er daardoor enige conclusies zouden veranderen. De Open Source beweging en de

¹² Wat meestal aangeduid wordt als het besturingssysteem "linux" bestaat eigenlijk uit een veelheid aan verschillende pakketten die allemaal bestaan uit de linux kernel (de kern van het besturingssysteem), met daarin een hoop toepassingen ingebouwd om tot een volledig en bruikbaar besturingssysteem te komen. Een dergelijke verzameling van software in een bruikbaar pakket heet een distributie.

Free Software beweging zijn sterk met elkaar verbonden, ze gebruiken dezelfde websites voor hun gemeenschap, dezelfde communicatiekanalen, ze gebruiken elk bijna volledig dezelfde (open source) software, en ze zien beide een vijand in eigendomsrechterlijk beschermde software. Dit komt overeen met de stelling van Melucci (1996:4) dat bewegingen geen entiteiten zijn die gestuurd worden door een gemeenschappelijk doel dat hun door ideologen wordt toegeschreven. Integendeel, de definitie van bewegingen als actiesystemen, complexe netwerken met verschillende niveau's en betekenissen van sociaal handelen, lijkt in deze context heel geschikt om het verschil én de gelijkens tussen OSS en FLOSS te verklaren.

Als er gesproken wordt over de OSS beweging, gaat het in dit werk over de Free Software component omdat het dit kamp is dat de sociale beweging-component vormt van de free software gemeenschap. Het dient ook gezegd te worden dat het onderscheid tussen beide kampen mij pas duidelijk geworden is nadat ik reeds begonnen was met dit werk.

5.3 Structurele condities van de collectieve actor in relatie tot types van geobserveerd gedrag

5.3.1 De structurele condities van de OSS beweging

Het ligt voor de hand dat er structurele condities zijn die aan de basis liggen van de OSS beweging die een invloed uitoefenen op de types van geobserveerd gedrag van de beweging en zijn samenstellende leden.

Om heuristische redenen is het nuttig om gebruik te maken van de marxistische theorie omtrent productieverhoudingen, verhouding tussen arbeider en product, verhouding tussen arbeider en productiemiddelen, onderbouw/bovenbouw, omdat dit een geschikt kader en startpunt biedt om de verschillende structurele condities in onder te brengen. Hoewel Marx een materialistische opvatting van deze concepten in gedachten had toen hij het definieerde denk ik dat het zondermeer mogelijk is om het te transponeren naar de situatie in de open source softwareproductie, mits enkele kleine aanpassingen in het taalgebruik. Het feit dat het hier gaat om ideeën en intellectuele arbeid doet niet af aan het feit dat de marxistische concepten nog altijd kunnen onderscheiden worden in deze moderne situatie. Maar zoals gezegd, de waarde ervan zit enkel in het heuristisch karakter ervan, het

verschaffen van inzicht en duidelijkheid, en niet in het voorspellen van outcomes.

Met betrekking tot de marxistische theorie van arbeid kan er het volgende vastgesteld worden in de OSS beweging:

- De bijdragen die geleverd worden zijn geen eigendom van degene die ze geproduceerd heeft en zijn geen eigendom van een werkgever, maar komen in het publiek domein.
- De leden/vrijwilligers/sympathisanten zijn eigenaar van de productiemiddelen, met name, iedereen gebruikt zijn eigen computer en internetaansluiting om bijdragen te leveren.
- Meestal is er aan elke vorm van het creëren van meerwaarde een kost verbonden. Deze is hier afwezig. Software kan (zo goed als) kosteloos gekopieerd en verdeeld worden tot in het oneindige.
- De onderbouw bestaat hier uit een egalitaire gemeenschap van hoogopgeleiden die software produceren, met hun eigen computers, die in het publieke domein terecht komen, in tegenstelling tot een uitgebuite en onderdrukte klasse van arbeiders.
- De bovenbouw, de juridisch-politieke orde, is iets moeilijker exhaustief te omschrijven. Het bevat op het hoogste niveau ons westers rechtssysteem met ingebouwde bescherming zoals de copyrightwetgeving. Op het niveau van de OSS beweging komt de bovenbouw vooral tot uiting in het bestaan van de GPL (<http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html>). Het is deze licentie die als uiterst belangrijke structurele conditie het voortbestaan van de OSS beweging garandeert.

Er zijn natuurlijk nog veel meer structurele condities die niet uit de marxistische theorie kunnen gehaald worden. Deze theorie geeft slechts een heel rudimentaire kijk op structuur van de OSS beweging. Volgens Mouffe (1979:169) en Laclau & Mouffe (1985:76) zijn er twee dingen die ervoor gezorgd hebben dat het marxisme de hedendaagse sociale bewegingen niet kon verklaren. Ten eerste het economisch reductionisme van het marxisme (politiek en ideologie als epifenomeen van het economische), en ten tweede het klassereductionisme van het marxisme (identiteit van een actor is afkomstig van zijn/haar klassenpositie en is een uiting van zijn/haar economische klassenbelangen).

Meer recente theorieën van maatschappelijke verandering kunnen een kader bieden voor de analyse van de OSS beweging. Hiervoor kom ik terecht bij Castells' theorie van de netwerksamenleving. Zoals eerder ook al aangehaald onderkent Castells de aanwezigheid van zowel klasse-gebaseerde als niet-klasse-gebaseerde groepen in de sociale bewegingen. In die zin opent Castells de mogelijkheid van een link te leggen tussen (neo-)marxistische benaderingen en de andere NSM theorieën. Wat zijn nu de structurele condities die we bij de theorie van Castells terugvinden en die

we kunnen zoeken bij de OSS beweging?

Het nieuw technologisch paradigma (ICT) heeft de manier van kennisproductie en kennisverspreiding veranderd, dit is een structurele conditie die het handelen van de OSS beweging bepaalt. De OSS beweging bestaat bij de gratie van het internet, omdat het via dit medium is dat de gemeenschap van OSS ontwikkelaars hun kennis delen, en kennis opbouwen. Internet een functionele systeemvereiste noemen zou iets te ver gaan, daarvoor moeten er functionale alternatieven onderzocht worden, maar het is duidelijk dat het internet een structuur is die bepalend is voor het handelen van de OSS beweging. RMS is in de jaren 1980 begonnen met zijn OSS te verspreiden via post met tapes, maar vanaf het internet begon te groeien is het razendsnel de thuis geworden van de OSS beweging.

De informationele geglobaliseerde netwerkeconomie is de tweede structurele voorwaarde bij Castells. De eenheid van productie in de OSS beweging is het softwareproject, de ontwikkelaars hebben de capaciteit om te werken als een eenheid via het internet, en hun capaciteit om kennis en informatie te verwerken is bepalend voor hun productiviteit.

Self-programmable labour en individualisering van arbeid zijn ook structurele voorwaarden van de OSS beweging. De deelnemers aan de OSS beweging bepalen zelf hun arbeid: wat ze doen, wanneer ze het doen, en hoe ze het doen...elk individueel voor zich. Flexibiliteit komt hier minder aan bod omdat het geen loonarbeid betreft en er dus geen druk is van een werkgever om flexibel te zijn.

Het culturele domein waar Castells de vorming van een *real virtuality* ziet, wordt op het internet gevormd door een nieuw taalgebruik dat enkel naar zichzelf refereert. Deze fundamentele dimensie van de realiteit reikt symbolen aan waarmee we denken en bestaan; ze beïnvloedt de manier waarop de OSS beweging haar identiteit en haar strijd definieert.

De verandering van het tijd- en ruimt perspectief is een gevolg van de netwerktechnologie, het internet. De *timeless time* en de *space of flows* zijn producten van het wereldwijd web. Op het internet is er altijd activiteit, 24 uur per dag. Vanwege het wereldwijde karakter van samenwerkingsverbanden in softwareprojecten creëert dit een *timeless time*. Tegelijk is dit de *space of flows*, de gelijktijdigheid van sociale praktijken zonder geografische nabijheid. Het is Castells zelf (2000) die naast de dominante functies van onze maatschappij ook een plaats ziet voor sociale bewegingen in deze *space of flows*.

De condities van de netwerksamenleving met betrekking tot de staat hebben in de context van de OSS beweging weinig belang. Kenmerken zoals de politiek die het karakter van een soap krijgt, het

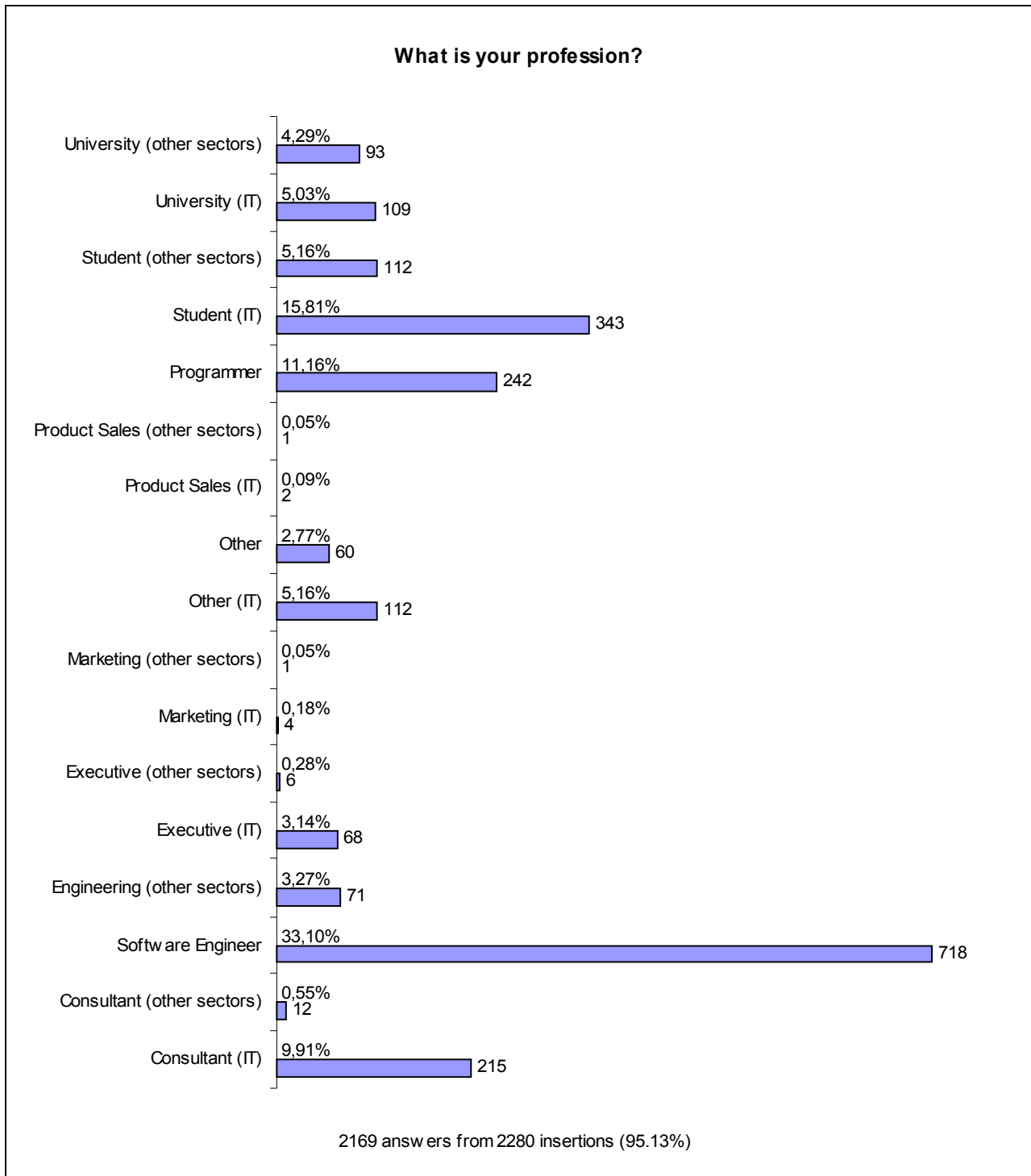
in vraag stellen van de soevereiniteit van de staat, ... De OSS beweging heeft wel belangen die deel uitmaken van het politieke domein zoals de copyright- en patentwetgeving, maar daar heeft het karakter van de politiek en de soevereiniteit van de staat weinig mee te maken.

5.3.2 De types van geobserveerd gedrag

Vanuit marxistisch oogpunt kunnen we stellen dat het geobserveerd gedrag van de OSS beweging, dat is van een klasse van hooggeschoolde *white-collar* arbeiders die de strijd aangaan met kapitalistische productiewijzen, en die dat kunnen doen doordat ze eigenaars zijn van de productiemiddelen (hun eigen computer). Ze bestrijden de kapitalistische softwareproducenten met vrije en gratis software, die ze beschermen met een licentie die gebaseerd is op copyrightwetgeving en tegelijk het tegenovergestelde ervan is.

Dit is een onvolledig en ongenueanceerd beeld van het handelen van de OSS beweging. De analytische grens tussen OSS en eigendomsrechterlijk beschermde software mag dan wel scherp en duidelijk zijn, er kan toch geen sprake zijn van een marxistische onderverdeling in klassen vanwege de multiforme heterogeniteit (Blau 1977) die aanwezig is binnen het domein van de softwareproductie (tabel 10).

Op een totaal van 2169 respondenten blijkt dat er 1361 of 90% van alle tewerkgestelden een job hebben in de commerciële softwarewereld. Het is opmerkelijk dat de meerderheid van de participanten van de OSS beweging een job hebben in de economische sector die wordt aanzien als datgene waar de OSS beweging net tegen strijdt.

TABEL 10. *Univariate weergave van vraag 36 uit de FLOSS survey van Ghosh (2003)*

De manier waarop de structurele voorwaarden die Castells onderscheidt een invloed uitoefenen op het gedrag van de OSS beweging is moeilijk te onderscheiden als er geen vergelijking is met sociale bewegingen die handelen onder andere structurele voorwaarden. Mits wat sociologische verbeelding is het echter duidelijk dat al de structurele condities die hierboven opgesomd staan tot

een organisatievorm leiden die overeen komt met wat de OSS beweging is, en dat er moeilijk een functioneel alternatief kan gedefinieerd worden van een beweging die even goed aan de structurele condities beantwoordt. Is dit immers niet wat de OSS beweging zelf doet, zich zo goed mogelijk aanpassen aan externe condities door reflexief om te gaan met haar eigen identiteit?

Het analytisch onderscheid van Castells in verschillende structurele voorwaarden, is echter niet meer dan dat: analytisch. In de realiteit van de OSS beweging zijn deze structurele voorwaarden onlosmakelijk met elkaar verbonden op een manier waarin het ene handelingspatroon volgt uit het andere, en de ene structurele voorwaarde volgt uit de andere:

De ICT en het internet hebben als logisch gevolg dat nieuwe organisatievormen mogelijk en imperatief worden, vooral wanneer het niet-materiële productie betreft zoals software die in een oogwenk van de ene kant van de wereld naar de andere kant kan verstuurd worden. Als gevolg hiervan veranderen het tijd- en ruimteperspectief. Nieuwe organisatievormen ontstaan waar de medewerkers niet meer geografisch tesamen zitten maar verspreid kunnen zijn over de ganse wereld. *Self-programmable labour* is dan niet gewoon een gevolg van een veranderd tijd- en ruimteperspectief, het is een vereiste om *timeless time* en *space of flows* mogelijk te maken. Doordat er geen centrale geografische plaats meer is van waaruit organisatie gestuurd wordt, is elk individu verplicht om zijn of haar werk zelf te plannen. Een ander gevolg van het ontstaan van de netwerksamenleving is dat er een nieuw systeem ontstaat dat ons symbolen aanreikt waarmee we denken en bestaan. Een virtuele realiteit, maar een *real virtuality* niettemin. Dit domein vormt de inzet van de strijd tussen de OSS beweging en commerciële ondernemingen om controle. De controle over de software betekent controle over de netwerktechnologie, en dat betekent niets minder dan de controle over de levens van iedereen die in de westerse samenleving leeft. Immers, dit domein omvat de software in elke auto, GPS systeem, mailprotocol, mediadrager, computer, kerncentrale, overheidsadministratie, medische apparatuur, kritiek financiële systeem, enz...

De manier waarop verschillende handelingspatronen van de OSS beweging een gevolg lijken van deze meerdere structurele voorwaarden, geeft de schijn dat de vorm van deze nieuwe sociale beweging een optimale aanpassing is.

5.4 Percepties, representaties, en waarden

5.4.1 Kwantitatieve data met betrekking tot de OSS beweging

Melucci omschrijft een methode van onderzoek van collectief handelen die kijkt naar de percepties, representaties en waarden van actoren aangaande hun eigen handelen. De studie van Ghosh ondervraagt hiernaar, en vormt met een steekproef van meer dan 2500 respondenten een heel waardevolle bron van informatie. Het is dan ook deze dataset die ik gebruik om enkele bevindingen te ondersteunen met cijfers en om de discussie waardevoller te maken.

5.4.2 Individuele motivaties om te participeren

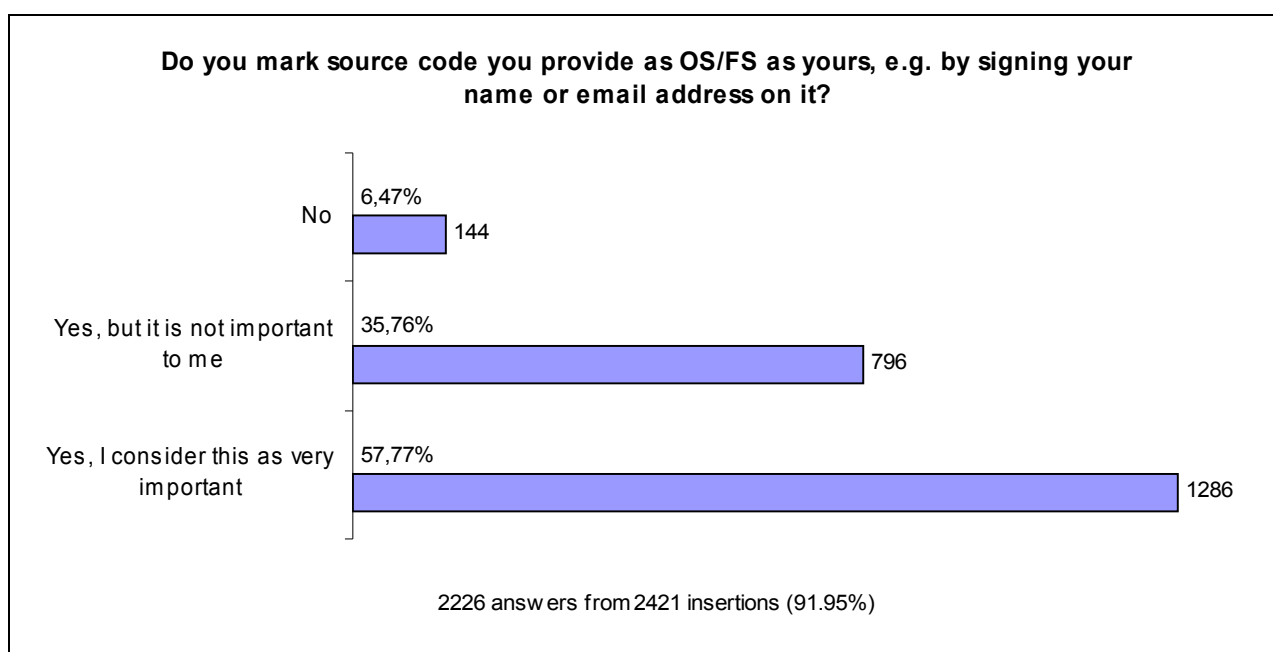
Het deelnemen aan OS projecten en het schrijven van OSS wordt meestal aanzien als een individueel proces. De redenen voor een individu om te participeren in de OSS gemeenschap kan verschillende redenen hebben, zij het voor het een soort van intrinsieke motivatie, of zij het voor een soort van indirect voordeel op de arbeidsmarkt.

In de beginperiode van de OSS beweging en de vroegere discussies over het onderwerp werd er vooral aangenomen dat het altruïstische motieven waren die deelnemers stuurden (zie o.a. Zeitlyn 2003). Tegenwoordig echter wordt er meer gekeken naar wederkerigheid en individuele overwegingen op de arbeidsmarkt. Lerner & Tirole (2002) stellen dat een programmeur zijn kunde kan demonstreren door deel te nemen in de OSS gemeenschap, waardoor zijn of haar programmacode kan geëvalueerd worden door eventuele toekomstige werkgevers of door huidige werkgevers om een loonsverhoging te bekomen.

Zoals reeds getoond werd in tabel 8, blijkt dat vooral het ontwikkelen van vaardigheden en het delen van kennis heel belangrijke motivaties zijn. Echter, het belang van verwachte financiële beloningen mag niet onderschat worden. Een derde van alle respondenten gaf te kennen dat het verbeteren van hun jobsituatie een motivatie was voor het deelnemen aan de OSS gemeenschap. (Ghosh 2002).

Er is evidentie voor het aanwezig zijn van zowel economische als ideologische motivaties om te

participeren in OSS ontwikkeling. In een andere studie vonden Lerner & Tirole (2004) dat een groot deel van de open source activiteiten kan verklaard worden met bestaande economische kaders, ondanks de claims van het tegenovergestelde. Maar er is ook bewijs van het tegenovergestelde. Uit de data van Ghosh (2002) blijkt dat er toch 6,5% van de participanten van de OSS gemeenschap is die enkel handelen vanuit ideologische motieven (tabel 11). Dit blijkt uit het feit dat ze hun bijdragen niet ondertekenen met hun naam of emailadres, waardoor automatisch de mogelijkheid vervalt om er indirect voordeel uit te halen. Deze 6,5% is laag, maar er moet rekening gehouden worden dat deze categorie bestaat uit respondenten die totaal geen economische motieven hebben om te participeren. In de andere twee categorieën kunnen de respondenten zowel economische als ideologische motieven hebben.

TABEL 11. *Univariate weergave van vraag 31 uit de FLOSS survey van Ghosh (2003)*

5.4.3 Motivaties van ondernemingen om te participeren

Over de motieven van ondernemingen om deel te nemen aan de OSS gemeenschap is veel minder geweten. Er zijn enkele papers, onder andere van Lerner & Tirole (2002) en van Schmidt & Schnitzer (2003), die enige aandacht aan dit onderwerp besteden, maar in vergelijking met de

aandacht voor de motieven van het individu is de aandacht voor ondernemingen ondermaats. En dat de participatie van ondernemingen niet verwaarloosbaar is, blijkt uit enkele cijfers. IBM alleen al beweert reeds meer dan één miljard dollar te hebben gespendeerd aan enkel linux (Wilcox 2000). Uit cijfers blijkt dat van alle top 25 grote softwarebedrijven, er 32 procent op een belangrijke manier bijdragen tot OSS ontwikkeling, er twaalf procent is die kleinere projecten hebben, en er 56 procent is die geen zichtbare bijdrage leveren (Wichmann 2002). De redenen om te participeren zijn volgens Wichmann altijd egoïstisch, naar het equivalent van een rationeel economische actor, en de gebieden waar ondernemingen bijdragen betreffen dan ook vooral activiteiten die dichtbij andere activiteiten van ondernemingen liggen zoals standaardisatie en fundamenteel onderzoek.

Als laatste punt dient opgemerkt worden dat de participatie aan OSS door ondernemingen, alhoewel egoïstisch, toch nog andere onbedoelde effecten heeft. Door het bijdragen aan OSS ontwikkeling is er meer OSS beschikbaar voor iedereen hetgeen bijdraagt tot economische groei en sociale welvaart (Wichmann 2002).

5.4.4 Waarden en percepties van participanten

Dit onderwerp is tot hertoe in dit werk reeds meermaals aan bod gekomen en uitgebreid behandeld, dus houd ik het op een korte opsomming.

De waarden en percepties van individuele participanten zijn al naar voor gekomen in verschillende grafieken, zoals bijvoorbeeld het belang van de “gemeenschap op zich” in tegenstelling tot een gerichtheid op conflict, de perceptie dat de meeste peers meer geven dan nemen, en het belang van de democratische werking.

Een moeilijkheid in het bepalen van waarden en percepties ligt in het feit dat er economische motieven tussen gemengd zijn (zie vorige alinea). Dit maakt het niet zo gemakkelijk om een uitgebreide set van ideologische waarden te distilleren uit de antwoorden van respondenten. Hetzelfde probleem doet zich voor bij de GPL, die voor sommige OSS participanten een productiewijze voorstaat, voor anderen een ideologie, en voor nog veel meer anderen een combinatie van beide.

De Free Software Foundation is dan de centrale institutie die enigszins de autoriteit heeft om te spreken voor de OSS beweging in haar geheel. “Enigszins”, omdat dit ook altijd gepaard gaat met

interne discussie en kritiek. De verzamelde essays van RMS vormen echter toch een algemeen aanvaard handvest voor de OSS beweging waarin de doelen geëxpliciteerd worden, conflicten aangeduid worden, en waarden en normen vastgelegd worden (bv. Free Software Needs Free Documentation).

6 Conclusie

Bij het begin van deze studie was het de bedoeling om antwoord te geven op de vraag op welke manier Open Source Software een sociale beweging vormt en of de new social movement benadering op afdoende wijze rekenschap kon geven voor de OSS beweging. Doorheen dit werk is gebleken dat dit inderdaad mogelijk is, maar dat het toch een lappendeken geworden is van delen van theorieën uit verschillende invalshoeken.

Dit heeft mijns inziens twee oorzaken. Ten eerste is de new social movement benadering een paradigma dat tot op heden nog altijd theoretisch onvolledig is. Melucci lanceerde de term “new social movements” in 1980 als een tijdelijke term om een evolutie aan te geven in de aard van sociale bewegingen. Maar ondertussen wordt er nog altijd gesproken over “new social movements” omdat theoretici het niet eens geraken over wat de nieuwe eigenschappen zijn, en waar er continuïteiten zijn. Er wordt zelfs gesproken over “even newer social movements”. Melucci zelf is ondertussen afgestapt van de term en spreekt gewoon over *collective action*.

Ten tweede kan de oorzaak gezocht worden in het speciale karakter van de OSS beweging. Namelijk de combinatie van ideologie en economische activiteit, en de eigenheid van het domein van software. De OSS beweging strijdt tegen eigendomsrechterlijk beschermde software, en is tegelijkertijd actief op dezelfde wereldwijde markt dan commerciële ondernemingen. Daarbovenop komt nog het feit dat veel OSS ontwikkelaars in dienst zijn als programmeur en daarbuiten open source software schrijven die ingaat tegen datgene waarvoor ze betaald worden. Er is vandaag de dag een proces van coöptatie aan de gang: softwarebedrijven nemen OSS op in hun beleid en verdienen eraan op indirecte manieren. Bovenop de tweeledige activiteiten van de OSS beweging, ideologie/identiteit en economische activiteit, is er het speciale karakter van software waar de NSM theorie het ook moeilijk mee heeft. Software is een categorie apart die voor talloze problemen zorgt, niet enkel in NSM theorie, maar ook in wetgevingen overal ter wereld. De moeilijkheid met software is dat het zowel een idee is als een investeringsgoed, als een gebruiksgoed, als een tool, als kennisproductie... en dat het kan vermenigvuldigd worden zonder meerkost.

Het is vanuit dit speciaal karakter van de OSS beweging dat de keuze voor een casestudie is gekomen, en met rede. De NSM theorie is heel geschikt gebleken om de identiteitsvorming en

culturele focus van de OSS beweging te vatten, maar faalt op het vlak van de economische activiteit die bijgevolg minder aan bod kwam in dit werk. Er is in de literatuur een weelde aan studies die verschillende aspecten van de OSS beweging analyseren, maar altijd gaat de focus ofwel naar de economische zijde (vooral Lerner & Tirole zijn hiervan een voorbeeld), ofwel naar de culturele zijde (zie vooral Zeitlyn 2003). De politieke analyse is nauwelijks van toepassing.

Referenties

- Arendt, H. 1951. *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich. Third edition with new prefaces, 1973.
- Bezroukov, N. 1999. A second Look at the Cathedral and the Bazaar. *First Monday*, 4(12). http://firstmonday.org/issues/issue4_12/bezroukov/index.html Laatst geraadpleegd op woensdag 26 juli 2006.
- Blau, P. 1977. A macrosociological theory of social structure. *American Journal of Sociology* 83(1):26-54.
- Blumer, H. 1969. Social Movements. in McLaughlin, B. (Ed.) *Studies in Social Movements: A Social Psychological Perspective*, Free Press, New York.
- Buechler, S. M. 1995. New Social Movement Theories. *The Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464.
- Canel, E. 1997. "New Social Movement Theory and Resource Mobilization Theory: The Need for Integration." in *Community Power and Grassroots Democracy: The Transformation of Social Life*, edited by M. Kaufman and H. Dilla Alfonso, International Development Research Centre Books - http://www.idrc.ca/en/ev-9378-201-1-DO_TOPIC.html.
- Castells, M. 2000. Materials for an Exploratory Theory of the Network Society. *British Journal of Sociology*. 51:5–24
- Cohen, J.L. 1985. Strategy or Identity: New Theoretical Paradigms and Contemporary Social Movements. *Social Research* 52(4), 663-716.
- Crossley, Nick. 2002. *Making Sense of Social Movements*. Buckingham and Philadelphia: Open University Press.
- Elliott, M. and Scacchi, W. 2003a, "Free Software: A Case Study of Software Development in A Virtual Organizational Culture", Institute for Software Research, University of California, Irvine, Irvine, CA.

- Eyerman, R. and Jamison, A. 1991. *Social Movements: a cognitive Approach*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- General Public License. <http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html> Laatst geraadpleegd op woensdag 26 juli 2006.
- Ghosh, R. A. et al. 2003. *Free/Libre and Open Source Software: Survey and Study*. <http://www.infonomics.nl/FLOSS/> Laatst geraadpleegd op woensdag 26 juli 2006.
- Glaser, B. and Strauss, A. 1967. *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Giddens, A. 1990. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. 1975. *Legitimation Crisis*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. 1981. New social movements. *Telos*. 49 (Fall): 33-37.
- Habermas, J. 1984-1987. *The Theory of Communicative Action*. Boston: Beacon Press.
- Inghelhart, R. 1997. "Modernization and postmodernization in 43 societies". In: Inghelhart, R. 1997, *Modernization and postmodernization*. New Jersey: Princeton University.
- Inkeles, A. 1969. Making Men Modern: On the Causes and Consequences of Individual Change in Six Developing Countries. *American Journal of Sociology*, 75: 208-225.
- Kornhauser, W. 1959. *The Politics of Mass Society*. New York: Free Press
- Kuan, J. 2000, "Open Source Software As Consumer Integration into Production", <http://opensource.mit.edu/papers/Jenny Kuan - Open Source Software As Integration into Production.pdf>.
- Laclau, E. & Mouffe, C. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical and Democratic Politics*. London: Verso.
- Lerner, J., & Tirole, J. 2002. Some Simple Economic of Open Source. *Journal of Industrial Economics*, 50, 197-234.
- Lerner, J., & Tirole, J. 2004. The Economics of Technology Sharing: Open Source and Beyond. *National Bureau of Economic Research*. Working Paper 10956 <http://www.nber.org/papers/w10956>.
- Mamay, S. 1991. Theories of Social Movements and their Current Development in Soviet Society, <http://lucy.ukc.ac.uk/csacpub/russian/mamay.html>.

- Mauss, M. 1954. *The Gift. Forms and functions of exchange in archaic societies*. London: Cohen and West.
- Mayer, M., & Roth, R. 1995. “New Social Movements and the Transformation into a Post-Fordist Society”. in Darnovsky, et al. eds. *Cultural Politics and Social Movements*. 1995.
- Melucci, A. 1980. The New Social Movements: A Theoretical Approach. *Social Science Information*, 19(2), 199-226.
- Melucci, A. 1984. An End to Social Movements? Introductory Paper to the Sessions on “New Movements and change in Organizational Forms”. *Social Science Information*, 23(4/5), 819-35.
- Melucci, A. 1985. The Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research* 52(4), 789-816.
- Melucci, A. 1988. Getting Involved: Identity and Mobilization in Social Movements. *International Social Movement Research* 1, 329-348.
- Melucci, A. 1996. *Challenging Codes, Collective Action in the Information Age*. New York: Cambridge University Press.
- Michels, R. 1915. *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. Translated into English by [Eden Paul](#) and [Cedar Paul](#). New York: The Free Press.
- Mouffe, C. 1979. “Hegemony and Ideology in Gramsci,” in C. Mouffe, ed., *Gramsci and Marxist Theory*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Offe, C. 1985. New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics. *Social Research* 52(4), 817-868.
- Raymond, E. S. 1999. *The Cathedral & The Bazaar: Musings on Linux and Open Source by an Accidental Revolutionary*. Sebastopol, CA: O’Reilly
- Schmidt, K. M., & Schnitzer, M. 2002. Public Subsidies for Open Source? Some Economic Policy Issues of the Software Market, *Harvard Journal of Law & Technology* Volume 16, Number 2 Spring 2003 - [http://www.vwl.uni-muenchen.de/ls_schmidt/who/personen/schmidt-papers/Schmidt-Schnitzer\(2003-JoLT\).pdf](http://www.vwl.uni-muenchen.de/ls_schmidt/who/personen/schmidt-papers/Schmidt-Schnitzer(2003-JoLT).pdf)
- Smelser, N. 1962. *Theory of Collective Behaviour*. London: Routledge & Kegan Paul.

- Snow, David A. and Trom, Danny. 2002. The Case Study and the Study of Social Movements. in *Methods of Social Movement Research*, edited by Bert Klandermans and Suzanne Staggenborg. Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 2002.
- Stallman, R. M., 2002. *Free Software, Free Society: Selected Essays of Richard M. Stallman*, edited by Joshua Gay. Boston: GNU Press.
- Strathern, M. 1992. *Reproducing the Future. Anthropology, Kinship and the New Reproductive Technologies*. Manchester: MUP.
- Touraine, A. 1981. *The Voice and The Eye*. New York: Cambridge University Press.
- Touraine, A. 1985. An introduction to the Study -of-Social Movements. *Social Research* 52(4), 747-787
- Touraine, A. 1988. *Return of the Actor: Social Theory in Post-Industrial Society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Touraine, A. 1992. Beyond Social Movements?. *Theory, Culture & Society* 9, 125-145.
- Tucker, K.H. 1991. How New are the New Social Movements?. *Theory, Culture & Society* 8, 75-98.
- Wichmann, T. 2002. “Firms‘ Open Source Activities: Motivations and Policy Implications” in FLOSS Final Report – Part 2. <http://www.infonomics.nl/FLOSS/report/>.
- Wilcox, J. 2000: IBM to spend \$1 billion on Linux in 2001, CNET news.com, 12.12.2000, <http://news.com.com/2100-1001-249750.html>.
- Zeitlyn D. 2003, “Gift economies in the development of open source software: Anthropological reflections”, *Forthcoming Research Policy Special Issue on Open Source Software Development*. <http://opensource.mit.edu/papers/rp-zeitlyn.pdf> Laatst geraadpleegd op woensdag 26 juli 2006.